

Міністерство освіти і науки України

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

С.І. Моцак

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З
ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ**
(для студентів зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія))

**Суми
СумДПУ
2019**

УДК 37.091.33-027.22(075.8)

ББК 74.584(4Укр)973

М 86

Рекомендовано до друку Вченою радою НН Інституту історії та філософії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол № 8 від 28 квітня 2017 року)

Рецензенти:

Бугрій В.С. – доктор педагогічних наук, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Михайличенко О. В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Автор:

Моцак С.І., кандидат педагогічних наук, доцент

М 86

Моцак С.І.

Методичні рекомендації з виробничої (педагогічної) практики (для студентів зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. 72 с.

Методичні рекомендації є навчально-методичним документом, який визначає призначення, цілі і порядок проходження педагогічної практики з історії в загальноосвітній школі та в закладах I-II рівня акредитації для здобувачів освітнього рівня «магістр» денної та заочної форм навчання, які навчаються за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія).

© СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019

© Моцак С.І., 2019

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні положення	5
2. Мета і завдання виробничої (педагогічної) практики в закладах освіти	5
3. Порядок організації та керівництво виробничою (педагогічною) практикою	6
4. Індивідуальне завдання практиканта виробничої педагогічної практики	13
5. Форми контролю проходження практики та критерії оцінювання результатів практики	16
6. Позакласна робота з фаху	19
7. Структура та оформлення звіту з виробничої (педагогічної) практики	24
8. Методичні поради до підготовки та проведення уроків історії, громадянської освіти	25
Рекомендована література	47
Інтернет-ресурси для вчителів історії, громадянської освіти	49
Додатки	53
Додаток А. Титульна сторінка звітної документації	53
Додаток Б. Звіт з виробничої (педагогічної) практики	54
Додаток В. Атестаційний лист	56
Додаток Д. Зразок оформлення конспекту уроку історії	58
Додаток Е. Схеми аналізу уроку	60
Додаток Ж. Самоаналіз уроку історії	67
Додаток И. Позакласний захід	68
Додаток К. Зразок характеристики студента-практиканта	69
Додаток Л. Картка оцінювання проведеного уроку	71
Додаток М. Орієнтовний зміст дослідницьких завдань для студентів	72

ВСТУП

Професійна підготовка майбутнього вчителя формування його педагогічних здібностей здійснюється в процесі навчальної діяльності, важливою частиною якої є виробнича (педагогічна) практика, яка забезпечує інтеграцію знань та їх застосування. Педагогічна практика посідає особливе місце у системі підготовки майбутніх вчителів історії. Діяльність магістрантів у період практики є аналогом професійної діяльності вчителя, вміщує в собі всі її види та функції.

Під час практики магістранти повинні ознайомитись з основними функціями педагогічної діяльності вчителя історії, спостерігати і аналізувати його діяльність на уроках/заняттях та у позаурочний час. Магістранти мають змогу реалізувати отримані під час учбового процесу фахові та психолого-педагогічні знання і вміння. У них є можливість моделювати навчально-виховний процес, реалізовувати на практиці створені моделі та оцінювати їх ефективність.

Програма практики передбачає формування методологічної культури майбутніх вчителів історії, яка втілюється у володінні системою методів навчання, технологією передачі знань та рівнем сформованості вмінь контрольно-оцінювальної діяльності.

Педагогічна практика має за кінцеву мету спрямувати магістрантів на творчий пошук та самовдосконалення на шляху до оволодіння високим рівнем професіоналізму.

Проведенню виробничої педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах, закладах I-II рівня акредитації (училищах, коледжах) в НН інституті історії та філософії передують навчальні курси методики навчання історичних дисциплін, методики виховної роботи (роботи класного керівника), загальної та вікової психології, педагогіки.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Формування і функціонування системи ступеневої підготовки фахівців потребує докорінних змін як змісту вищої освіти – комплексу вимог до системи знань, умінь і навичок, до світогляду, громадянських і професійних якостей майбутнього фахівця, які формуються у процесі навчання, так і до змісту навчання – структури, змісту і обсягів навчальної інформації з урахуванням особливостей її вивчення та засвоєння, комплексу завдань, що мають бути виконані.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики підготовки фахівця, освітньо-кваліфікаційного рівня магістра однією із посад, на яких може працювати випускник вищого навчального закладу, є посада вчителя/викладача. Реалізація виробничих функцій в межах об'єкту діяльності фахівця навчального процесу у вищому закладі освіти вимагає від магістра теоретичних знань і практичних умінь та навичок. Підготовка висококваліфікованих фахівців зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія) передбачає закріплення набутих теоретичних знань у процесі проходження педагогічної практики безпосередньо у навчальному процесі.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Мета виробничої педагогічної практики з історії на 2 курсі магістратури – через практичні дії опанувати теоретичним матеріалом з історії, громадянської освіти набути необхідних професійних навичок майбутнього вчителя оволодіти основними функціями педагогічної діяльності педагога та сформуванню його професійні вміння.

Виробнича педагогічна практика покликана навчити магістрантів застосовувати отримані знання в університеті зі спеціальних дисциплін на практиці.

Основні завдання виробничої педагогічної практики:

1. Поглибити і закріпити теоретичні знання з шкільних курсів історії, громадянської освіти і методик їх навчання.
2. Навчити магістрантів спостерігати і аналізувати навчальний процес у закладах освіти з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.
3. Навчити магістрантів планувати типи занять з історії, громадянської освіти.
4. Сформувати навички самостійної підготовки до проведення уроків, занять та позакласних заходів з історії.
5. Підготувати магістрантів до проведення різнотипних занять із застосуванням ефективних методів і прийомів навчання.
6. Сформувати контрольну-оцінювальну діяльність вчителя-фахівця.
7. Вдосконалювати вміння планувати навчальний процес.
8. Формувати вміння проводити аналіз та самоаналіз уроків історії, громадянської освіти.

9. Розвивати інтерес до педагогічної професії, до вивчення магістрантами передових педагогічних технологій.

10. Сформувати у магістрантів-практикантів вміння проводити науково-дослідну роботу.

У процесі педагогічної практики у магістрантів повинні сформуватися **професійні вміння та навички**:

1. викладати історію, громадянську освіту з урахуванням останніх наукових досягнень;

2. застосовувати новітні інформаційні технології у викладанні історії, громадянської освіти в навчальному закладі;

3. складати фрагменти календарно-тематичного та поурочного планування;

4. використовувати різноманітні методи та прийоми роботи з учнями на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти;

5. навчитись аналізувати уроки/заняття учителів та магістрантів-практикантів;

6. вміло використовувати наочність на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти;

7. робити навчальний матеріал доступним і цікавим для учнів;

8. складати план позакласної роботи з історії;

9. формувати в учнів моральні якості характеру, любов до рідного краю;

10. виконувати обов'язки класного керівника;

11. удосконалювати рівень професійної підготовки.

3. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІ ТА КЕРІВНИЦТВО ВИРОБНИЧОЮ (ПЕДАГОГІЧНОЮ) ПРАКТИКОЮ

Згідно навчального плану виробнича педагогічна практика на II курсі магістратури III семестрі (тривалість практики – 4 тижні). Під час практики магістранти повинні відвідувати уроки/заняття, які проводяться вчителями/викладачами та магістрантами-практикантами, проводити пробні та залікові уроки, виготовляти дидактичні матеріали та унаочнення, вести позакласну роботу з історії.

За результатами практики виставляється диференційований залік. По закінченню виробничої педагогічної практики в університеті проводиться підсумкова конференція, на якій магістранти звітують про результати проходження практики, діляться своїми враженнями та висловлюють пропозиції щодо вдосконалення практики.

Основні види діяльності магістрантів-практикантів

1. Ознайомлення зі школою, коледжем, училищем, кабінетом історії та правознавства, його обладнанням, технічними засобами та картографічними матеріалами.

2. Ознайомлення з документацією вчителя/викладача історії: тематичними планами, поурочними планами, класними/груповими журналами.
3. Спостереження за методикою проведення уроків/занять з історії, громадянської освіти вчителями/викладачами закладу освіти, знайомство з особливостями їх педагогічних технологій.
4. Складання індивідуального плану на період практики.
5. Робота з необхідною методичною літературою.
6. Підготовка до проведення уроків/занять з історії, громадянської освіти (отримання консультацій від методистів та вчителів/викладачів навчального закладу, написання планів-конспектів, виготовлення унаочнень, дидактичних матеріалів).
7. Проведення пробних уроків/занять з історії, громадянської освіти з наступним самоаналізом.
8. Розробка сценарію позакласного заходу з історії.
9. Самостійне написання планів-конспектів до уроків/занять з історії, громадянської освіти.
10. Проведення залікових уроків історії, громадянської освіти.
11. Проведення позакласного заходу з історії.
12. Відвідування уроків інших магістрантів-практикантів та участь у їх аналізі.
13. Оформлення та здача звітної документації.

Зміст педагогічної практики

Педагогічна практика складається з:

1. організаційної роботи;
2. навчальної роботи;
3. позакласної роботи;
4. науково-дослідної роботи;
5. профорієнтаційної роботи.

До змісту організаційної роботи магістранта-практиканта належать:

1. ознайомлення зі специфікою діяльності навчального закладу даного типу: загальноосвітня, ліцей, гімназія, коледж, училище;
2. ознайомлення з документацією, планом навчальної і виховної роботи, планом роботи класного керівника.
3. вивчення класу, групи в якому магістрант буде проходити практику;

До змісту навчальної роботи магістранта-практиканта належать:

1. вивчення матеріалів кабінету історії, правознавства, плану відкритих уроків, методичні розробки;
2. складання індивідуального плану на період практики;
3. складання тематичного плану уроків/занять на основі планів учителів/викладачів;
4. планування окремих уроків/занять;
5. проведення уроків/занять із дотриманням психолого-педагогічних, методичних і гігієнічних вимог до уроку, заняття;

6. відвідування уроків/занять учителів/викладачів та магістрантів-практикантів;
7. проведення предметного й комплексного аналізу відвіданих уроків/занять;
8. проведення психолого-педагогічного аналізу уроку/заняття;
9. оволодіння вміннями виховання учнів на уроці/занятті з історії громадянської освіти;
10. виготовлення наочних посібників, роздавального дидактичного матеріалу;
11. проведення додаткових занять із невстигаючими;
12. участь у роботі у підсумкових заходах із педпрактики;
13. скласти звіт про проходження педагогічної практики.

До змісту позакласної роботи магістранта-практиканта належать:

1. проведення консультацій з предмету;
2. вивчення системи роботи вчителя/викладача історії, спрямованої на формування в учнів стійкого інтересу до предмету;
3. спостереження та аналіз окремих видів позакласної роботи, що проводять учителі/викладачі закладу освіти;
4. планування позакласної роботи;
5. підготовка та проведення запланованої позакласної роботи;
6. відвідування й аналіз позакласних заходів, які проводять магістранти;
7. допомога в обладнанні кабінету історії, правознавства (виготовлення таблиць, схем, стендів, виготовлення дидактичних матеріалів тощо).

До форм позакласної роботи з історії належать:

1. Змагання, конкурси та вікторини.
2. Походи та екскурсії.
3. Уявні мандрівки та подорожі.
4. Історичні ігри, естафети.
5. Квести.
6. Випуск історичних газет та журналів.

До змісту науково-дослідної роботи магістранта-практиканта належать:

1. проведення тестування учнів із метою виявлення рівня володіння знаннями з предмету;
2. вивчення наукової методичної літератури з метою удосконалення своєї роботи, теоретичного осмислення реального навчального процесу;
3. виступи на методичних семінарах магістрантів-практикантів;
4. проведення спостережень з метою вивчення та узагальнення досвіду вчителів/викладачів у викладанні історії та громадянської освіти;
5. проведення досліджень, необхідних для написання кваліфікаційної роботи.

До форм профорієнтаційної роботи магістранта-практиканта належать:

1. організація екскурсій учнів до ННІ історії та філософії, музею університету;
2. показ відеофільму та презентацій про університет та НН інститут історії та філософії;
3. поширення профорієнтаційного матеріалу учням старших класів (флаєри, календарики, рекламні буклети тощо);
4. проведення тематичних бесід і виховних годин профорієнтаційної тематики або організація зустрічі адміністрації НН інституту історії та філософії з учнями та їх батьками.

Форми організації педагогічної практики

Організацію, контроль та методичне керівництво виробничою педагогічною практикою здійснюють відповідальні методисти, методисти з фаху, педагогіки та психології.

Керівництво практикою на кафедрі всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін здійснює відповідальний методист.

Обов'язки відповідального методиста:

- забезпечує організацію та проведення практики;
- здійснює попередній розподіл магістрантів на практику;
- проводить інструктаж для магістрантів про порядок проходження практики;
- складає програму проходження магістрантами практики, виносить питання на обговорення кафедри, яка на відповідному засіданні схвалює її;
- визначає бази виробничої практики, узгоджуючи й домовляючись із адміністраціями навчальних закладів разом із відділом практики університету;
- забезпечує розподіл методистів історії, педагогіки та психології;
- організовує та проводить настановну й підсумкову конференції з практики;
- здійснює загальний та безпосередній контроль із педпрактики;
- приймає звітну документацію магістрантів та звіти методистів;
- підбиває підсумки педагогічної практики в ННІ історії та філософії й готує звіт;
- звітується про стан проходження магістрантами педпрактики на засіданнях учених рад інституту.

Методист з фаху виконує таку роботу:

- відповідає за практику закріпленої за ним групи магістрантів;
- бере участь у проведенні настановної та підсумкової конференцій;
- організовує взаємовідвідування магістрантами уроків/занять один одного та їх аналіз;

- відвідує залікові уроки/заняття магістрантів та заліковий захід із предмета;
- аналізує документацію, подану магістрантами;
- складає звіт про підсумки практики і подає його відповідальному методисту в триденний термін;
- готує магістрантів до виступів на підсумковій конференції;
- бере участь у проведенні диференційованого заліку з педагогічної практики на засіданні кафедри.

Орієнтовний план проведення настановної конференції:

1. Виступ відповідального методиста про зміст, цілі та завдання переддипломної практики магістрантів ННІ історії та філософії.

2. Ознайомлення магістрантів-практикантів про хід виконання завдань із педагогіки (доповідає методист кафедри педагогіки).

3. Ознайомлення магістрантів-практикантів про хід виконання завдань із психології (доповідає методист кафедри психології).

4. Виступи методистів фахових кафедр (кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін, історії України, педагогіки, психології).

5. Розподіл магістрантів на практику.

З метою контролю та на допомогу методистам один із магістрантів призначається старостою групи в конкретному навчальному закладі.

Староста групи магістрантів-практикантів зобов'язаний:

- у перший тиждень подати відповідальному методисту на кафедру графік та розклад дзвоників і уроків за схемою:

Дні тижня	Магістрант, який проводить урок/заняття	Учитель/викладач	клас	урок	час проведення	номер каб.
понеділок						
вівторок						
середа						
четвер						
п'ятниця						
субота						

- прозвітувати в перші два дні про своєчасну явку магістрантів на бази практики;
- вести облік відвідування магістрантами-практикантами навчального закладу;
- здійснювати постійний зв'язок із відповідальним та груповим методистами в плані проведення відповідних консультацій.

Обов'язки магістранта-практиканта:

- сумлінно й відповідально готуватися до проведення уроків/занять та позакласного виховного заходу;
- подати звітну документацію з педпрактики на перевірку за два дні до її завершення;
- звітувати про стан проходження виробничої педагогічної практики на засіданні кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін.

Магістрант-практикант має право:

- одержувати всі необхідні консультації від методистів кафедр всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін, історії України, педагогіки, психології, учителів шкіл, викладачів коледжів, училищ;
- виносити пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення практики.

Обов'язки методиста з педагогіки:

- бере участь у настановній та підсумковій конференціях;
- забезпечує групову та індивідуальну методичну роботу зі магістрантами;
- проводить консультації з питань педагогічної діагностики розвитку особистості учня, методики виховної та навчальної роботи в школі, коледжі, училищі;
- відвідує й аналізує виховні заходи та виховну роботу;
- оцінює педагогічну практику із занесенням оцінки в атестаційний лист.

Обов'язки методиста з психології:

- бере участь у настановній та підсумковій конференціях;
- проводить конференції з питань вікових особливостей учнів старшого шкільного віку, методики вивчення особистості школяра, класного колективу, психолого-педагогічного аналізу уроку/заняття вивчення пізнавальних інтересів учнів, їх творчих умінь, їх рівня абстрактного й образного мислення;
- контролює виконання завдань із психології;
- оцінює психолого-педагогічну характеристику магістранта, складеного на учня, та індивідуальні завдання з психології в атестаційному листку.

Обов'язки магістранта у період педагогічної практики

Магістранти проходять виробничу педагогічну практику на базах середніх шкіл, закладах I-II рівнів акредитації м. Суми, а також у разі виробничої необхідності за умов погодження з адміністрацією вузу та дирекцією ЗО – за межами міста та області. Термін практики – 4 навчальних тижнів (денна та заочна форми навчання). За кожним магістрантом закріплені методисти, в обов'язки яких входять надання методичної, фахової допомоги, контроль за станом педагогічної практики, питання виробничої дисципліни.

Упродовж педагогічної практики практиканти денної та заочної форм навчання зобов'язані провести не менше 6 уроків/занять з історії та 4 уроків з громадянської освіти за чинними навчальними програмами, провести активну змістовну позакласну роботу, виконати обов'язки класного керівника. Кожен конспект уроку погоджується і затверджується вчителем/викладачем-предметником, у разі відсутності розгорнутого плану-конспекту магістрант до проведення уроку/заняття не допускається. Робочий день триває від першого до останнього уроку/заняття за графіком роботи учнівського колективу, за яким закріплений магістрант. Обов'язковим є проведення позакласного заходу, на якому присутні вчитель/викладач-предметник, представник адміністрації, однокурсники. Кожен відвіданий відповідальним методистом урок підлягає обов'язковому ґрунтовному науково-методичному аналізу. На останньому тижні педагогічної практики магістрант подає характеристику з місця її проходження, конспекти уроків/занять (лекція, семінар) та позакласних заходів, затверджені та оцінені методистом з фаху та вчителями/викладачами-предметниками. Про проходження педагогічної практики магістрант звітує у формі заліку відповідальному методисту під час затвердження оцінки за виробничу педагогічну практику.

Обов'язки магістранта:

- магістрант працює в навчальному закладі кожного дня **не менше 6 годин**, своєчасно виконує всю роботу, передбачену програмою педагогічної практики;
- у процесі практики магістрант веде щоденник практики встановленого зразка, у якому фіксуються результати спостережень за колективом класу, дає аналіз своєї навчально-виховної роботи. В щоденник вносяться відгуки методистів та вчителів, загальний відгук відповідального методиста про проходження магістрантом виробничої педагогічної практики;
- магістрант дотримується правил внутрішнього розпорядку роботи навчального закладу, в якій він проходить педагогічну практику, розпорядження адміністрації закладу та керівника практики; у випадку невиконання вимог він може бути усунений від виконання практики;
- стосунки між магістрантом і вчителем повинні будуватися на основі поваги, такту, взаєморозуміння. Магістрант-магістрант повинен являти собою приклад організованості, дисципліни, працелюбства;
- в обов'язки старости магістрантської групи під час проходження практики входить: облік відвідування магістрантів, координаційний зв'язок між магістрантами та методистами;
- магістрант, усунений від проходження практики або робота якого визнана незадовільною, вважається таким, що не виконав навчального плану;
- оцінка за практику виставляється за підсумком педагогічної діяльності магістранта у залікову книжку в розділ «Педагогічна практика».

4. ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ПРАКТИКАНТА ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Індивідуальні та групові завдання спрямовані на розвиток у магістрантів під час практики вмінь та навичок самостійного розв'язання виробничих завдань. Виконання одного або кількох індивідуальних завдань активізує діяльність магістрантів, розширює їхній світогляд, підвищує ініціативу й робить проходження практики більш конкретним і цілеспрямованим.

Практиканти отримують індивідуальні або групові завдання від методиста з фаху. Завдання мають бути:

- 1) пов'язані з темою курсової чи кваліфікаційної роботи практиканта;
- 2) вузько спрямовані на розвиток певних вмінь та навичок на конкретному етапі навчання у школі певного типу, коледжі, училищі.

Індивідуальне завдання є формою організації навчання під час практики, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримали у процесі теоретичного навчання, та застосування цих знань в практичній діяльності.

Напрями і тематика індивідуальних завдання для студентів-практикантів розробляються на випусковій кафедрі, виходячи з теми і завдань кваліфікаційної роботи, актуальності індивідуального завдання у викладанні професійно орієнтованих дисциплін спеціальності «Історія», схильностей, здібностей, особливостей студентів та їх уподобань.

Індивідуальні завдання для студентів, які проходять педагогічну практику, повинні передбачати творчий, пошуковий підхід при їх виконанні. Це може бути, наприклад, розробка детального сценарію нетрадиційного заняття – диспуту, сюжетно-рольової гри, колоквиуму та ін. з використанням інформаційно-комунікаційних, інтерактивних технологій навчання, відкритих ресурсів Інтернет тощо. Важливо, щоб протягом практики відбулась апробація розробленого сценарію і було виявлено, наскільки оптимально розраховано час на окремі структурні елементи заняття, ефективно використані новітні технології, сформовані вміння та навички студента-практиканта. Індивідуальне завдання може також передбачати розробку студентом певної науково-методичної теми, присвяченої проблемам викладання у вищій школі тієї чи іншої професійно орієнтованої дисципліни спеціальності «Історія». Керівник практики разом з керівником кваліфікаційної роботи складає кожному студенту індивідуальне завдання, враховуючи його схильності і бажання. Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно у супроводженні керівника практики. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. У тих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів. Матеріали, розроблені магістрантом під час виконання індивідуального завдання, як правило, використовуються при написанні курсової або кваліфікаційної роботи. Групові завдання забезпечують розвиток у практикантів умінь співпраці, а в деяких випадках

також умінь публічної презентації результатів проведеного дослідження. Групові завдання можуть мати такий формат: дослідити ефективність використання комунікативних технологій при навчанні певного матеріалу, дослідити проблему інтересу до навчання історичних дисциплін та шляхів його підвищення, оформити стінну газету тощо.

Індивідуальні завдання записуються до індивідуального плану проходження педагогічної практики і після їх виконання подаються у формі додатку до звіту про практику.

Для студентів, котрі проходять виробничу практику, можуть бути запропоновані наступні типові індивідуальні завдання:

1. Використання підручника на уроці історії.
2. Використання ілюстрацій на уроках історії.
3. Кабінет історії. Сучасні вимоги до оформлення.
4. Робоче місце учителя історії.
5. Поняття «навчально-методичний комплекс» кабінету історії.
6. Робочий зошит з історії України. Дидактичні можливості.
7. Педагогічні здібності учителя історії.
8. Мотивація учнів на уроці, умови її формування.
9. Робота учителя з обдарованими дітьми.
10. Формування просторової компетентності на уроках історії.
11. Формування хронологічної компетентності на уроках історії.
12. Формування мовленнєвої компетентності на уроках історії.
13. Формування інформаційної компетентності на уроках історії.
14. Формування логічної компетентності на уроках історії.
15. Формування аксіологічної компетентності на уроках історії.
16. Формування історичних понять в процесі викладання історії.
17. Перевірка, контроль та оцінка знань учнів з історії: методи та прийоми.
18. Тести при перевірці знань учнів з історії.
19. Організація самостійної роботи учнів на уроках історії.
20. Створення проблемних ситуацій на уроках в V-IX класах.
21. Історико-краєзнавчий матеріал на уроках з історії України.
22. Методи демонстрації на уроках історії.
23. Прийоми організації практичної діяльності учнів на уроках історії.
24. Прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів у викладанні історії.
25. Контурні карти на уроках історії.
26. Прийоми проблемного навчання у викладанні історії.
27. Групова робота на уроках історії.
28. Прийоми роботи з історичними документами на уроках історії.
29. Нестандартні уроки історії.
30. Комп'ютер у викладанні історії.
31. Міжпредметні зв'язки у викладанні історії.
32. Визначення рівня розвитку історичних чи загальнонавчальних умінь і навичок учнів.

33. Вияв чинників, що впливають на розвиток у школярів позитивної мотивації учіння.
34. Вияв чинників, що сприяють негативній мотивації учіння.
35. Вияв і характеристика труднощів у навчально-пізнавальній діяльності учнів.
36. Дослідження ставлення школярів до домашньої навчальної роботи (колективної навчальної роботи, індивідуальної навчальної роботи, групових навчальних завдань).
37. Вивчення читацьких інтересів учнів.
38. Дослідження ставлення учнів до навчання, пізнавальної діяльності, знань, навчального предмета, школи тощо (за вибором студентів).
39. Хоббі та позашкільна діяльність учня: відвідування гуртків, секцій, участь у громадському житті класу та школи.
40. Уявлення про майбутню професію, можливі досягнення, мрії учня.

Індивідуальне завдання – це педагогічне дослідження для виконання якого стануть у нагоді такі методи:

Метод педагогічного спостереження – спеціально організоване сприймання педагогічного процесу в природних умовах. Розрізняють спостереження пряме й опосередковане, відкрите й закрите, а також самоспостереження. Організуючи спостереження, важливо мати його план, визначити термін, фіксувати результати. Спостереження повинно бути систематичним. Якщо педагог тільки реєструє поодинокі факти, що впадають у вічі, то поза його увагою залишаються вихованці, які прагнуть приховати свою внутрішню позицію. За зовнішньою поведінкою треба вміти побачити справжні причини, а за словом – справжні мотиви.

Метод бесіди – джерело і спосіб пізнання педагогічного явища через безпосереднє спілкування з особами, яких дослідник вивчає в природних умовах. Щоб вона була результативною, необхідно мати її план, основні й додаткові запитання; створити сприятливу атмосферу для відвертого обміну думками; врахувати індивідуальні особливості співбесідника; виявити педагогічний такт; уміти запротоколювати бесіду. Отримані результати бесіди доцільно порівняти з інформацією про особистість, отриманою за допомогою інших методів.

Метод анкетування – дає змогу підвищити об'єктивність інформації про педагогічні факти, явища, процеси, їх типовість, оскільки передбачає отримання інформації від якнайбільшої кількості опитаних.

Метод педагогічного експерименту – науково поставлений дослід організації педагогічного процесу в точно враховуваних умовах. Забезпечує надійніші результати у педагогічних дослідженнях. Залежно від мети дослідження розрізняють такі види педагогічного експерименту: констатуючий – вивчаються наявні педагогічні явища; перевіркового, уточнювального – перевіряється гіпотеза, створена у

процесі усвідомлення проблеми; творчий, перетворюючий, формуючий –конструюються нові педагогічні явища.

Метод вивчення шкільної документації та учнівських робіт. Особові справи учнів, класні журнали, контрольні роботи, зошити з окремих дисциплін, предмети, виготовлені в навчальних майстернях, дають дослідникові об'єктивні дані, що характеризують індивідуальні особливості учнів, їх ставлення до навчання, рівень засвоєння знань, сформованості вмінь та навичок.

Метод рейтингу – оцінка окремих сторін діяльності компетентними суддями (експертами). До експертів висуваються такі вимоги: компетентність – знання сутності проблеми; креативність – здатність творчо вирішувати завдання; позитивне ставлення до експертизи; відсутність схильності до конформізму – наявність власної думки і здатність обстоювати її; наукова об'єктивність; аналітичність і конструктивність мислення; самокритичність.

Метод узагальнення незалежних характеристик –узагальнення відомостей про учнів, отриманих за допомогою інших методів, зіставлення цих відомостей, їх осмислення.

Метод психолого-педагогічного тестування –випробування учня на певний рівень знань, умінь або загальну інтелектуальну розвиненість за допомогою карток, малюнків, задач-шарад, ребусів, кросвордів, запитань.

Метод соціометрії – вивчення структури і стилю взаємин у колективі (запозичений із соціології).

Метод аналізу результатів діяльності учня – аналіз результатів різних видів діяльності учня (передусім успішності, виконання громадських доручень, участі в конкурсах та ін.), який допомагає скласти уявлення про нього за реальними справами.

5. ФОРМИ КОНТРОЛЮ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

На останньому тижні практики проводиться підсумкова конференція, до якої готуються викладачі і магістранти. Її мета – проаналізувати та узагальнити результати педагогічної практики, визначити успіхи та наголосити на недоліках у її підготовці та проведенні. Присутність магістрантів-практикантів та методистів є обов'язковою. У ході проведення підсумкової конференції порушуються проблеми, пов'язані з рівнем готовності магістрантів курсу виконувати професійні обов'язки вчителя/викладача історії та класного керівника.

На підсумкову конференцію кожна академічна група готує стіннівку (банер) про проведену навчальну, виховну, дослідницьку, профорієнтаційну роботу в закладі освіти.

Для оцінювання пріоритетними є досягнення в таких видах діяльності:

- навчальна робота;
- позакласна робота зі спеціальності;
- виховна робота з колективом класу/групи.

При оцінюванні також ураховується:

- сумлінне виконання магістрантом вимог програми педагогічної практики, обов'язків магістранта-практиканта;
- дотримання магістрантом правил внутрішнього розпорядку навчального закладу;
- відсутність зауважень дисциплінарного характеру;
- вчасне подання звітної документації з педпрактики;
- участь у проведенні підсумкової конференції.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок магістрант із педагогічної практики (за Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу)

№	Вид діяльності	Кількість балів
1.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ вчасно прибули до виробничої бази практики; ➤ сумлінно виконували обов'язки магістрантів-практикантів; ➤ робочий день магістрантів-практикантів у навчальному закладі тривав у межах 6 годин; ➤ проводили уроки/заняття на високому науково-методичному рівні ➤ більшість уроків оцінені на «відмінно»; ➤ апробували раціональні форми роботи на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти застосовували ефективні методи і прийоми роботи; ➤ у першій половині практики в присутності одного з методистів провели заліковий позакласний захід із історії на високому організаційному та методичному рівні; ➤ відвідали та обговорили виховні заходи інших магістрантів-практикантів; ➤ займалися взаємовідвідуванням навчальних занять інших магістрантів-практикантів із наступним їхнім аналізом; ➤ вивчили учнівський колектив; ➤ ознайомилися з досвідом роботи вчителів/викладачів історії; ➤ надали допомогу закладу в обладнанні кабінету історії; ➤ якісно підготували та вчасно подали на перевірку звітну документацію з педпрактики; ➤ на високому методичному рівні провели профорієнтаційну роботу. 	<p align="center">90-100 A</p>
2.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ сумлінно виконували обов'язки магістрантів-практикантів; ➤ одержали інструктаж на настановній конференції; ➤ вчасно прибули до виробничої бази практики; ➤ робочий день магістранта-практиканта в навчальному закладі тривав близько 6 годин; ➤ проводили уроки на високому та достатньому науково-методичному рівні; 	<p align="center">85-89 B</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ більшість уроків/занять оцінені вчителями та методистами на «відмінно» і «добре»; ➤ продемонстрували вміння працювати на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти; ➤ намагалися апробували раціональні форми роботи на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти; ➤ застосовували різноманітні методи і прийоми роботи на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти; ➤ у присутності одного з методистів провели залікові позакласні заходи із історії; ➤ відвідали та обговорили позакласні заходи інших магістрантів-практикантів; ➤ займалися взаємовідвідуванням навчальних занять магістрантів-співкурсників із наступним їхнім аналізом; ➤ вивчили учнівський колектив; ➤ ознайомилися з досвідом роботи вчителів-предметників навчального закладу; ➤ на належному методичному рівні провели профорієнтаційну роботу; ➤ мали незначні зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики. 	
3.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ сумлінно виконували обов'язки магістрантів-практикантів; ➤ одержали інструктаж на настановній конференції; ➤ вчасно прибули до виробничої бази практики; ➤ робочий день магістранта-практиканта в навчальному закладі тривав близько 6 годин; ➤ проводили уроки/заняття на достатньому науково-методичному рівні; ➤ більшість уроків оцінені вчителями та методистами на «добре»; ➤ продемонстрували вміння працювати на уроках/заняттях з історії громадянської освіти; ➤ у присутності одного з методистів провели залікові позакласні заходи із історії; ➤ відвідали та обговорили виховні заходи інших магістрантів-практикантів; ➤ займалися взаємовідвідуванням навчальних занять магістрантів-співкурсників із наступним їхнім аналізом; ➤ не провели на високому методичному рівні профорієнтаційну роботу; ➤ мали зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики. 	75-84 С
4.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ недобросовісно виконували обов'язки магістрантів-практикантів; ➤ проводили уроки/заняття на достатньому або низькому науково-методичному рівні; ➤ більшість уроків/занять оцінені вчителями та методистами на «добре» та «задовільно»; 	65-74 Д

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ продемонстрували недостатні вміння працювати на уроках/заняттях з історії/громадянської освіти; ➤ не використовувалися різноманітні методи та прийоми на уроках/заняттях історії, громадянської освіти; ➤ провели залікові позакласні заходи із історії на низькому організаційному рівні; ➤ проігнорували взаємовідвідування; ➤ не продемонстрували належного рівня сформованості професійно-педагогічних умінь; ➤ мають суттєві зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики. 	
5.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ недобросовісно виконували обов'язки магістрантів-практикантів; ➤ присутність у навчальному закладі була епізодичною (у дні проведення уроків/занять); ➤ проводили уроки/заняття на низькому науково-методичному рівні; ➤ більшість уроків/занять оцінені вчителями та методистами на «задовільно»; ➤ не продемонстрували вміння працювати на уроках/заняттях з історії, громадянської освіти; ➤ не використовувалися різноманітні методи та прийоми на уроках/заняттях історії, громадянської освіти; ➤ провели залікові позакласні заходи із історії на низькому організаційному рівні; ➤ проігнорували взаємовідвідування; ➤ недостатньо вивчили учнівський колектив; ➤ були відсутніми на настановній та підсумковій конференціях; ➤ не продемонстрували належного рівня сформованості професійно-педагогічних умінь; ➤ мають суттєві зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики. 	60-64 E
6.	Магістрант-практикант не виконав програми педагогічної практики.	35-59 X

7. ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З ФАХУ

Крім проведення уроків/занять зі своїх предметів, магістрант-практикант проводить позакласну роботу. Під час проходження педпрактики магістрант має змогу випробувати себе в ролі класного керівника, організовуючи учнів свого класу до позакласної роботи з предмету.

Мета такої роботи полягає у виробленні інтересів учнів до історії як навчальної дисципліни, формуванні національної самосвідомості почуття людської гідності, відповідальності за долю і майбутнє України.

Під час педагогічної практики магістрант здійснює **профорієнтаційну роботу** з проведенням екскурсії до університету, музею. Для цього кабінет довузівської підготовки та профорієнтації надає йому інформаційні матеріали.

Схема розробки позакласного залікового заходу з історії:

1. Титульний аркуш із зазначенням навчального закладу та підпорядкування, теми і форми заходу, відомостей про магістранта-практиканта, прізвища методистів.

2. Мета заходу.

3. Обладнання.

4. Час і місце проведення.

5. Зміст позакласного заходу.

6. Список використаної літератури.

7. Оцінка й відгук (стислий) учителя/викладача-предметника про науково-методичний рівень проведення заходу.

Позакласну роботу з історії слід розглядати в нерозривній єдності з усім навчально-виховним процесом як складову частину заходів, спрямованих на озброєння учнів знаннями з історії та інших суспільно-гуманітарних дисциплін і формування в них наукового світогляду.

У здійсненні позакласної діяльності можна виділити два напрямки: 1) розширення історичних знань, отриманих на уроках; 2) отримання нових знань краєзнавчого характеру.

Другий напрямок пов'язаний з «оживленням» історичного матеріалу шляхом ознайомлення з історією рідного краю: вивчення історії міста, села, селища, культурного минулого рідного краю.

Позакласна робота носить добровільний характер, необмежена часом, сприяє розвитку пізнавальних здібностей і нахилів учнів. Вчитель при цьому вільний у виборі змісту позакласної роботи.

Позакласна робота з історії проходить у рамках діяльності учнівських: орггруп, груп факультативу, гуртків, товариств, клубів. Розглянемо їх особливості.

Орггрупа – тимчасове об'єднання учнів для організації її проведення позакласного заходу з історії.

Група факультативу – близька до класу, є ніби його подовженням (формується або з учнів одного класу, або з учнів паралельних класів). Факультативні заняття пов'язані з програмою і ставлять собі за мету поглибити і розширити знання, що отримані на уроках історії, різняться від уроку більшою різноманітністю форм і методів роботи, поглибленим вивченням теоретичного матеріалу, самостійністю учнів у пошуці необхідної інформації.

Історичний гурток – об'єднання невеликої групи учнів для тривалої (не менше року) регулярної роботи з окремих цікавих учням питань історії. Тематика гуртків може бути різноманітною: а) загальноісторичного напрямку; б) краєзнавчого; в) археологічного; г) мистецького; д) військової історії; е) поточної політики; ж) дослідження топоніміки тощо.

Історичне товариство – об'єднання великої групи учнів для тривалої (кілька років) регулярної роботи з певних галузей історії. Робота учнів у товаристві має заохочуватись. Однією із форм стимулювання є введення квитка стандартного зразку і облікової картки, нагороди за активність, значок з емблемою товариства. Товариство обов'язково має ділитись на секції, але не

більше як на три-чотири, щоб вчителю було зручно ними керувати. Секції товариства нестабільні, вони можуть вільно створюватись і зникати залежно від наявності симпатиків.

Клуб – об'єднання невеликої групи учнів для тривалої (кілька років) роботи конкретного напрямку. В основі клубної роботи – організація лекцій, диспутів, театралізованих сценок, зустрічей, переглядів відеофільмів, вистав тощо. Основні види клубів: а) політичний клуб; б) клуб цікавих зустрічей; в) дискусійний клуб; г) клуб міжнародної дружби.

Учнівські позакласні об'єднання задля реалізації своїх завдань можуть організовувати проведення різних позакласних заходів. Розглянемо основні з них.

Екскурсія – організований вихід учнів за межі школи для спостереження за явищами, що вивчаються в природі, на виробництві, в пам'ятних місцях, музеях чи на виставках з наступним аналізом і узагальненням отриманої інформації на уроках чи інших навчально-виховних заходах. При відборі екскурсійних об'єктів слід враховувати їх пізнавальну і виховну цінність, відомість і екзотичність, художню цінність і їх місцезнаходження. Вони поділяються на групи: 1) за характером об'єкту – музейні, екскурсії на місця історичних подій, екскурсії за певним маршрутом, до історичних пам'яток, до історичних комплексів; 2) за відношенням до програми з історії – учбові, позапрограми; 3) за місцем в учбовій роботі – вступна, оглядова, урок-екскурсія, підсумкова.

Екскурсії проводить практично кожний вчитель з історії. При проведенні останніх слід дотримуватися таких методичних вимог: 1) визначення мети і теми екскурсії; 2) вибір місця і об'єктів, розробка маршруту; 3) формування «портфеля екскурсовода», підготовка учнів до екскурсії; постановка групових і індивідуальних завдань; 4) всебічність прийомів екскурсії; 5) підведення підсумків та оформлення результатів.

Похід (експедиція) близький до екскурсій, але більш тривалий у часі (кілька днів) і у просторі (кілька об'єктів огляду), має більш складні пошукові завдання. Походом зазвичай керує вчитель.

Культпохід у театр чи кіно – організований вихід учнів за межі школи для перегляду вистави, кінофільму, документального фільму на історичну тематику з наступним аналізом і узагальненням отриманої інформації на уроках чи інших навчально-виховних заходах. Виділяють такі етапи проведення: 1) ознайомлення вчителя з фільмом чи виставою, визначення його кращих і гірших сторін; 2) вступна бесіда з учнями, під час якої формулюється мета і завдання перегляду, акцентується увага на позитивах і недоліках фільму чи вистави; 3) перегляд фільму чи вистави; 4) обговорення переглянутого чи написання на нього рецензії.

Організація звітної чи тематичної виставки є, як правило, заключним етапом екскурсії, походу або самостійною формою, що присвячується висвітленню певної історичної теми. Етапи організації: створення оргкомітету; відбір компонентів для виставки; створення експозиції; підготовка екскурсоводів.

Створення історичного музею є формою позакласної роботи в школі, через яку учні залучаються до пошукової роботи. Етапи створення музею:

- організація ініціативної групи на чолі із вчителем історії, до складу якої можуть входити учні-старшокласники, представники учнівських об'єднань, громадських організацій, батьківського комітету;
- перше засідання ініціативної групи, де визначається напрямок роботи, розподіл обов'язків;
- виділення приміщення, створення в ньому відповідних умов;
- збір експонатів для музею та інших матеріалів, інформації про них;
- створення експозицій і розміщення в них експонатів;
- підготовка із середовища учнів екскурсоводів.

Історичний вечір – цікава і захоплююча форма роботи, яка сприяє поглибленню знань учнів з історії, їх вихованню й відпочинку. Вечори доцільно проводити раз на чверть, не пізніше як за два тижня до її завершення. За змістом вечори діляться: ювілейні, що присвячені державним святкам; тематичні, що відповідають навчальній програмі й присвячені певній історичній події; біографічні; історико-краєзнавчі; запитань і відповідей; звітні.

Етапи організації вечорів: 1) створення оргкомітету; 2) визначення завдань і побудова сценарію; 3) перевірка підготовки окремих елементів вечора, генеральна репетиція; 4) проведення вечора; 5) аналіз заходу.

Історична конференція, диспут, обговорення, лекторій близькі до історичних вечорів, але мають багато відмінного. Від вечора конференція відрізняється повнішим і глибшим розкриттям теми. Головна увага зосереджується тут на навчальній, науковій стороні питань. Конференції проходять переважно у формі читання наукових рефератів. Тематику рекомендується брати широку, але питання потрібно ставити вузько, обираючи найважливіше, найактуальніше. Диспут і обговорення – це ведення наукової дискусії, вільний і всебічний обмін думками. В дискусії учитель повинен навчити учнів вести ділову суперечку, переконувати, аргументувати свою правоту. Диспут має шукати істину, а не переходити в площину доказу своєї думки.

Лекторій – цикл лекцій з певної проблематики, прочитаних фахівцями. Зустрічі школярів з учасниками чи свідками історичних подій, письменниками, громадськими діячами мають велике пізнавальне та виховне значення, оскільки створюють немов би прямий зв'язок з історичним минулим. Етапи організації:

- визначення теми і мети заходу;
- запрошення гостя, обговорення з ним змісту зустрічі, часу і місця;
- повідомлення дітям про зустріч, час і місце її проведення;
- проведення зустрічі;
- аналіз зустрічі.

Позакласне читання з історії спрямоване на розвиток інтересу учнів до історії через художній образ чи науковий доробок. Завдання вчителя при цьому – залучити учнів до прочитання книг, допомогти засвоїти матеріал.

Способи залучення учнів до позакласного читання: 1) знайомство учнів зі списком художньої і науково-популярної літератури; 2) використання цитат із книги; 3) огляд літератури; 4) читання вголос тексту книги; 5) зустрічі з письменниками і авторами книг; 6) шкільні вечори, читацькі конференції.

Для кращого розуміння й запам'ятовування прочитаного слід записувати основну інформацію з прочитаної книги у щоденник, куди варто занести:

- автора;
- назву книги;
- короткий відгук-рецензію.

Олімпіади з історії проводяться з метою підведення підсумків вивчення історії за певний період, визначення найсильніших учнів з предмету. Сутність олімпіади полягає у відповідях на питання конструктивного й творчого рівня, що виявляють рівень розвитку вмінь і навичок, досвід практичної, творчої й ціннісно-смыслової діяльності.

Видання історичної періодики сприяє розвитку письмового мовлення, навичок пошукової роботи. Види видань: стінгазета, газета, бюлетень, журнал, статті у місцевій і центральній пресі. Головна умова успіху видання – цікавий зміст і гарне оформлення, краще випускати його рідше, ніж часто і неякісно.

Історичні тижні в школі є об'єднанням попередніх позакласних заходів: випуску стіннівки, проведення історичного вечора, організацію круглих столів, диспутів, екскурсій тощо. У краєзнавчій роботі в школі, окрім зазначених форм роботи, досить ефективними є вивчення життя і діяльності видатних земляків. Найпершим завданням буде звісно, складання списку видатних уродженців села, міста, району. Необхідно збирати всі можливі матеріали про людину – об'єкт вашого дослідження. Найпростіший метод у такій роботі – це комплектування тематичних альбомів. Розповіді про видатних людей бажано ілюструвати вирізками чи ксерокопіями з газет, журналів з описами їхньої діяльності, ведення літопису школи. До нього записують все, на погляд авторів, найцікавіше, що відбулося в школі (свята, випуски, екскурсії, конференції, зустрічі з ветеранами) та в житті села, міста чи району. Літопис може бути базою для написання історії школи, села, міста, вулиці тощо. Упродовж першого тижня практики студент знайомиться з планами позакласної роботи вчителів історії і на їх основі заповнює розділ індивідуального плану «Позакласна робота з історії», де планує проведення позакласних занять з предмету на весь період практики. Якщо, тиждень історії чи правознавства заплановано в школі на період практики, то студент бере участь в його підготовці і проведенні. Протягом проходження педагогічної практики студент-практикант повинен підготувати і провести заліковий позакласний захід з історії, конспект якого повинен бути зданий разом з іншими звітними матеріалами педагогічної практики.

7. СТРУКТУРА ТА ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ З ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Оформлення звітної документації здійснюється до закінчення педпрактики. На останньому тижні магістрант-практикант зобов'язаний подати документацію всім методистам, які оцінюють завдання, виконані під час проходження практики, про що ставиться відмітка в атестаційний лист.

Уся документація повинна бути магістрантами грамотно й охайно оформлена, складена в окрему папку з титульним листом (див. додаток А).

Перелік звітної документації відповідальному методисту:

- Звіт магістранта про проходження виробничої педагогічної практики (див. додаток Б).
- Атестаційний лист (див. додаток В).
- План проведення уроків/занять з підписами вчителя/викладача у вигляді таблиці.

№ п/п	Дата уроку	Тема уроку	Оцінка вчителя	Підпис вчителя	Коментар до уроку (за потреби)

- По два конспекти проведених уроків з історії та громадянської освіти з оцінкою та підписом вчителя/викладача (всього – 4 (2+2)) для студентів денної форми навчання. Магістранти, що проходили педагогічну практику за межами м. Суми, студенти заочної форми навчання здають всі конспекти уроків/занять з історії, громадянської освіти з оцінками та підписом вчителя (всього – 10 (6-історія + 4-громадянська освіта)) (див. додаток Д).

- Розробка проведеного й оціненого вчителем/викладачем (або класним керівником) залікового позакласного заходу з історії (див. додаток І).

- Характеристика магістранта-практиканта з навчального закладу (зі штампом та печаткою), підписана директором, учителем/викладачем історії та класним керівником (див. додаток К).

- Аналіз уроку історії (див. додаток Е).

- Самоаналіз уроку історії (див. додаток Ж).

- Щоденник практики (з печатками та підписами, відгуками вчителів/викладачів та методистів, оцінкою за виробничу педагогічну практику) (лише студенти денної форми навчання).

Звіт підписується магістрантом і складається за орієнтовним планом:

1. Термін та місце проходження виробничої педагогічної практики.

2. Виконана навчальна робота (скільки уроків/занять було проведено, які з уроків/занять виявилися найбільш вдалими, які методики та технології було використано і т. п., дається самоаналіз уроку/заняття та аналіз відвіданого уроку/заняття одногрупника чи вчителя).

3. Здійснена методична робота (описати про роботу в методичних кабінетах та лабораторіях, участь у нарадах методичних об'єднань

учителів/викладачів історії, допомога вчителю/викладачу в оформленні кабінету і т. п.).

4. Проведена виховна робота (описати проведену роботу в якості помічника класного керівника або куратора групи).

5. Проведений позакласний захід з історії (прозвітувати в якій формі був проведений захід, здійснити його об'єктивний аналіз).

6. Виконана науково-дослідницька робота (в галузі методики викладання історії, виконання завдань із педагогіки та психології).

7. Звіт про проведену профорієнтаційну роботу.

8. Загальні особисті враження від педпрактики.

9. Власні пропозиції щодо підвищення ефективності проходження практики (розподіл магістрантів, виробничі бази практик, контроль за продовженням практики і т. п.).

Виконані магістрантами під час педагогічної практики завдання з педагогіки та психології подаються у визначений термін методистам відповідних кафедр.

Під час оцінювання результатів педагогічної практики враховуються та показники діяльності магістрантів-істориків:

- ставлення до педагогічної діяльності;
- ставлення до учнівського колективу, стиль взаємовідносин з учнями;
- рівень активності, якість виконання усіх видів діяльності;
- дисциплінованість;
- науковий рівень проведення аналізу та самоаналізу педагогічної діяльності.

8. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ІСТОРІЇ, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Найскладнішим і найвідповідальнішим видом діяльності під час педагогічної практики є підготування і проведення уроку. Алгоритм підготування до уроку, який включає його моделювання, проектування і конструювання, відпрацьовується студентами під час практичних занять. Тепер необхідно ще раз переглянути свій конструктор уроку і за його зразком підготуватися до проведення уроку в реальних умовах. Відвідавши уроки вчителів і провівши пробні уроки, студент усвідомлює, що готуватися до них треба ретельно, обдумуючи деталі, проводячи репетицію, щоб не порушити часові рамки уроку. Готуючись до уроку, необхідно, після поставленої загальної мети, з'ясувати його тип, адже від цього залежатиме структура (послідовність організаційних етапів) уроку. Терміни проведення практики припадають на початок навчального семестру, тому доводиться планувати уроки з вивчення нового матеріалу, уроки-практичні, комбіновані уроки. Останній тип уроку найбільш поширений, тому необхідно уважно прочитати вимоги до нього і врахувати особливості роботи на кожному з його структурних частин.

Вимоги до комбінованого уроку. Урок має найбільш складну структуру, що складається з таких елементів:

- організаційна частина;
- перевірка знань раніше вивченого матеріалу й виконання домашнього завдання;
- виклад нового матеріалу;
- первинне закріплення нових знань, застосування їх на практиці й інструктаж щодо домашнього завдання.

Організаційна частина полягає в перевірці наявності учнів на уроці, готовності навчального кабінету до заняття. На перших уроках учителя-практиканта до організаційної частини входить знайомство з учнями. Перевірка знань полягає у виявленні й оцінці через опитування рівня знань пройденого раніше матеріалу, умінь і навичок учнів; виконання ними домашнього завдання; підготування школярів до сприйняття нового матеріалу.

При перевірці й оцінюванні знань застосовують:

- індивідуальне усне опитування;
- опитування за картками;
- письмове опитування;
- опитування біля дошки;
- рішення завдань та інші способи опитування.

Для залучення більшої кількості учнів часто письмове опитування поєднують з індивідуальним усним. Опитуючи, вчителю доцільно активізувати увагу класу через рецензування, виправлення й доповнення відповідей, продовження їх, наведення прикладів, а також давати можливість учням задавати питання, що дасть змогу залучити більшу кількість учнів до перевірки знань і сприяє активному повторенню матеріалу. Якщо на уроці поставлена мета підготувати учнів до сприйняття нового матеріалу, учитель проводить фронтальне (швидке) опитування, задаючи питання з матеріалу попереднього уроку. За допомогою такої перевірки корегують вивчення нового матеріалу.

Виклад нового матеріалу починається з пояснення змісту нової теми, пов'язування її з раніше пройденим матеріалом. При викладі нового матеріалу на комбінованому уроці застосовують такі методи, як розповідь, бесіда, пояснення, а у профільній школі можлива і лекція. Звичайно, один метод є основоположним, а інші використовують для активізації процесу навчання. Можливе використання різних дидактичних прийомів: інформування про план викладу нового матеріалу (цікавий, нестандартний його виклад; створення проблемних ситуацій; звернення до життєвого досвіду учнів; демонстрація фрагментів відеофільмів; запис матеріалу на дошці або використання наочного приладдя). Первинне закріплення знань є зазвичай обов'язковою частиною більшості комбінованих уроків. Форми й методи закріплення матеріалу можуть бути різноманітними, але вони мають стимулювати розумову діяльність учнів. Закріплення матеріалу можливе у формі бесіди (вчитель задає питання практичного характеру, цікаво

формулює їх, дає завдання помітити й виправити помилку відповідаючому, продовжити відповідь, навести свій приклад, поставити запитання, прокоментувати відповідь), а також у формі самостійної роботи учнів під керівництвом учителя (рішення завдань, читання таблиць, діаграм, складання технологічних карт, робота з картками-завданнями, з довідковою і нормативною літературою, вивчення й коментування ілюстрацій у підручниках й інших навчальних посібниках). Під час закріплення матеріалу вчитель з'ясовує, наскільки правильно учні зрозуміли новий матеріал, виявляє помилки в його розумінні й виправляє їх. Також можна використати інтерактивні методи (відомий прийом «карусель»), міні-вікторини, розв'язування кросвордів тощо. Здебільшого новий матеріал закріплюють наприкінці уроку, але закріплення можливе й паралельно з повідомленням нових знань (після кожного фрагмента нового матеріалу) залежно від змісту складності й важливості навчального матеріалу. Домашнє завдання вчитель дає усно або пише на дошці. Його ціль – закріпити знання учнів через самостійну роботу в позаурочний час. Педагог повинен пояснити учням способи виконання домашнього завдання й визначити матеріал для конспектування з підручника або додаткової літератури (якщо це необхідно). В методичній літературі, яку необхідно використати, готуючись до залікових уроків, можна знайти чимало прийомів, які активізують роботу учнів на уроці. Вони мають назви, що відповідають сучасному динамічному інформаційному суспільству, тому навіть оголошення назви прийому, може мотивувати учнів до активної праці. Деякі з цих прийомів застосовують під час практичних занять. У таблиці наведено приклади прийомів, які можна застосувати на різних етапах уроку.

Студент-практикант має знати:

I. Тип і структуру уроку:

1. Тип, структура уроку, його місце серед уроків з теми.
2. Мета уроку, дидактичні завдання окремих етапів.
3. Витрата часу.

II. Зміст та методику повторення вивченого:

1. Повнота та глибина перевірки.
2. Методика повторення, диференціація завдань.
3. Кількість задіяних перевіркою учнів.
4. Об'єктивність та аргументація оцінювання.

III. Вивчення нового матеріалу:

1. Вимоги програми.
2. Науковість, зв'язок із життям, систематичність, доступність, співвідношення у матеріалі головного та другорядного.
3. Відповідність матеріалу цілям та завданням уроку.

IV. Методи навчання:

1. Оснащеність уроку наочними посібниками, дидактичними матеріалами.
2. Обґрунтованість застосованих методів.
3. Активізація пізнавальної діяльності.
4. Використання методів проблемного навчання.

5. Поєднання фронтальної, індивідуальної та групової форм роботи.
6. Самостійна робота учнів.
7. Методика контролю та обліку знань.

V. Засвоєння нового:

1. Добір матеріалу для формування умінь та навичок.
2. Самостійна робота під час закріплення.
3. Зворотній зв'язок. Оцінювання відповідей.

VI. Завдання додому:

1. Обсяг, характер і доступність матеріалу.
2. Наявність та характер інструктажу.
3. Наявність диференційованих завдань.
4. Місце домашнього завдання на уроці.

VII. Характер діяльності вчителя:

1. Рівень педагогічних вимог до роботи учнів, розвитку їхніх мови, мислення.
2. Мова вчителя та загальний стиль його поведінки.
3. Організаторська, управлінська діяльність вчителя. Робота з різними групами учнів.
4. Діяльність вчителя як консультанта та координатора навчання.

VIII. Характер діяльності учнів:

1. Самостійна робота. Робота в групах.
2. Диференціація та індивідуалізація.
3. Активність мислення.
4. Розвиток психічної сфери учнів.

IX. Результати уроку:

1. Підбиття підсумків.
2. Виконання плану.
3. Рівень досягнення мети.
4. Рівень якості знань, умінь, навичок, виявлених на уроці.

Урок сьогодні надійно посів місце основної організаційної форми навчання, де реалізуються його глобальні мета, цілі й завдання – всебічного розвитку особистості, формування її інтелектуальних можливостей, здійснення виховання.

Урок можна вважати ефективним, якщо на ньому забезпечується оптимальний зв'язок усього комплексу навчально-виховних цілей, якщо увага і мислення учнів концентруються на основних, провідних ідеях і поняттях теми, що вивчається, пробуджуються і розвиваються навчальні процеси, формуються потреби учнів у знаннях.

Усі ці вимоги до сучасного уроку мотивовані науковою сучасною педагогікою. Але всі вони здійснені без творчого ставлення вчителя до організації навчання, без його майстерності. Майстерність учителя багато в чому залежить від уміння аналізувати свої та чужі помилки.

Аналізувати урок потрібно під кутом зору певної педагогічної концепції.

З точки зору оптимізації навчально-виховного процесу можна здійснювати самоаналіз за такою схемою:

1. Які види змісту освіти передбачені навчальним планом уроку?
2. Чи відповідали методи і прийоми навчання видам змісту і навчальному матеріалу?
3. Рівні знань учнів перед уроком.
4. Якого рівня знань досягнуто в результаті уроку?
5. Ступінь усвідомлення знань учнями.
6. Доцільність використання наочності і технічних засобів навчання.
7. Чи був на уроці необхідний емоційний клімат.
8. Чи була на уроці внутрішня логічна єдність.
9. Як реалізована виховна мета уроку.

Примітка:

Зміст освіти складається з:

- наукових знань (факти, закони, теорії);
- прикладних знань;
- оцінювальних і методичних знань;
- логічних, історичних, філософських знань.

Рівні засвоєння знань:

1. Рівень усвідомленого сприймання і запам'ятовування. Він проявляється у відтворенні засвоєного.
2. Рівень застосування знань і вмінь за засвоєним зразком, тобто у знайомій ситуації.
3. Рівень застосування знань і вмінь у новій ситуації. Тобто їх творче застосування.

Необхідно прагнути того, щоб учні досягли засвоєння основних знань і вмінь на третьому, тобто творчому рівні.

Учителям слід пам'ятати, що методи навчання не можуть бути поганими чи хорошими, сучасними чи застарілими, вони можуть лише відповідати тим цілям, для досягнення яких вони застосовувалися.

Для прикладу наведемо урок всесвітньої історії в 10 класі з теми «Новий курс Ф. Д. Рузвельта».

Урок № ____

Тема уроку: «Новий курс Ф. Д. Рузвельта» (Всесвітня історія, 10 клас)

Мета уроку:

- познайомити учнів з біографією Ф. Рузвельта; розкрити зміст політики «нового курсу», її наслідки і значення для США; показати роль держави в збереженні основ демократії та економічної стабільності в період кризи;
- продовжити роботу над формуванням в учнів уміння аналізувати, узагальнювати історичний матеріал, працюючи в малих групах, презентувати власну думку, робити мотивовані висновки;
- виховувати в учнів активну життєву позицію, усвідомлення ролі особи в історії, удосконалювати історичне мислення.

Очікувані результати:

Після цього уроку учні зможуть:

- здійснювати аналіз основних заходів «Нового курсу» Ф. Рузвельта;
- висловлювати власну точку зору щодо її ефективності;
- скласти політичний портрет президента США Ф.Д. Рузвельта.

Тип уроку: комбінований.

Форма уроку: урок- дослідження.

Методи навчання: дослідницький , частково-пошуковий.

Прийоми навчання:

- виділення головного, конкретизація, аналогія
- робота з історичними джерелами, випереджальне завдання;
- робота в міні-групах.

Засоби навчання:

підручник, роздавальний дидактичний матеріал, мультимедійна презентація, комп'ютер, дошка, наочний матеріал.

Хід уроку.

I. Організація навчальної діяльності.

II. Перевірка домашнього завдання.

Гра «Влучний постріл» (на дошці накреслити таблицю, учні по черзі називають комірку і відповідають на питання)

	1	2	3	4
А				
Б				
В				

А1- Який день в історії США називають «чорним вівторком»? (24

жовтня 1929р.- на Нью-Йоркській біржі за один день акції на цінні папери впали в ціні на мільйони доларів)

А2- Який американський президент проголосив гасло «Справа Америки – бізнес!» ? (Герберт Гувер)

А3- Що стало початком Великої депресії? (крах ринку цінних товарів)

А4- Президентами США з 1921 по 1932 рр. були ... (У.Гардінг, К.Кулідж, Г.Гувер)

Б1- Як називається період в історії США 1922-1929 рр.? (період «проспериті»)

Б2- Яку міжнародну організацію було запропоновано створити в «14 пунктах» В.Вільсона? (Лігу Націй)

Б3- Чи були США членом Ліги Націй? (Ні)

Б4- В який період в США існував «сухий закон»? (в період «проспериті»)

В1- Який президент США оголосив курс на завоювання «світового лідерства»? (В.Вільсон)

В2- Що таке гувервілі? (селища з халуп, в яких жили позбавлені житла безробітні та їхні сім'ї)

В3- Яку назву отримав в історії США період з 1929 по 1933 рр.? («Велика депресія»)

В4- Що таке «Велика депресія»? (світова економічна криза надвиробництва 1929-1933 рр.)

III. Актуалізація опорних знань учнів.

Завдання на дошці – заповнити пропуски в таблиці.

Президент	Роки президентства	Партія
	1913-1921	
У. Гардінг		республіканська
К. Кулідж		
	1929-1932	

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя.

Проблема подолання циклічності економічного розвитку (на дошці графік циклічності) до нашого часу є актуальною. Знайти ліки від цієї хвороби досі не вдалося. Але результативний досвід виходу з кризи є дуже цінним. Такий досвід мають США в особі Ф. Рузвельта і його політики «нового курсу».

Президентство Ф. Рузвельта – приклад дієвості президентської влади в США. А сам Ф. Рузвельт став найвизначнішим із американських політиків ХХ ст.

V. Вивчення нового матеріалу.

1.Обрання Ф. Рузвельта президентом США.

Слово вчителя. В 1929-1932 рр. президентський пост в США посідав республіканець Г. Гувер. Будь-які спроби вивести країну з кризи були неефективні. Серед населення поширились настрої зневіри в консервативному курсі республіканців. Відчай охопив країну.

За таких умов на президентських виборах в листопаді 1932 р. переконливу перемогу (22 млн.833 тис. голосів проти 16 млн.) отримав Ф. Рузвельт.

Сучасники його називали : «людина, що бачить у темряві», «людина, що осідлала ураган і приборкала бурю»...

Ознайомимося з біографією Ф. Рузвельта. Зараз ви переглянете мультимедійну презентацію «Ф.Д. Рузвельт. Сторінки біографії.»

Ваше завдання – записати у зошит тези до політичного портрету Ф. Рузвельта. (перегляд презентації, яку підготував учень як випереджальне завдання)

Проміжне закріплення знань.

1. Чому республіканці на чолі з Г. Гувером зазнали поразки на виборах 1932 р.?
2. Що з того, що ви дізналися вас найбільше вразило?
3. Що сприяло перемозі Ф. Рузвельта на президентських виборах?

2.Суть і особливості «нового курсу» США.

Слово вчителя.

4 березня 1933 р Ф. Рузвельт обійняв посаду президента.

6 березня – оголосив надзвичайний стан у країні.

9 березня – скликав надзвичайну комісію Конгресу, яка працювала три місяці-100 днів, які так і увійшли в історію як «100 днів Рузвельта».

Теоретичною основою «нового курсу» стала економічна теорія англійського вченого Джона Кейнса про діяльність державного регулювання економіки за кризових умов.

Завдання:

Зараз ви попрацюєте в малих групах і будете досліджувати суть «нового курсу».
(клас об'єднується в 4 групи : – промисловці, банкіри, робітники і фермери)

Запитання:

Чому саме такі категорії населення ми взяли? (найбільше постраждали від наслідків кризи)

(кожна група отримує завдання на картці та додаткову інформацію)

Прийом «Книжкова шафа»

(Кожна група отримує схематичне зображення книжкової шафи)

Завдання:

Угорі, над шафою впишіть галузь, яку ви представляєте.

На полички шафи впишіть основні заходи, які були проведені за програмою «нового курсу» в даній галузі.

Знизу, під шафою, запишіть висновок.

(представники кожної групи вивішують свою шафу на дошку і презентують результати роботи)

Запитання: В якій галузі було зроблено за «новим курсом» найбільше?

4. Наслідки «нового курсу» для США

Метод «Мозковий штурм» – (учні називають і записують правильні відповіді у зошит.)

(очікувані відповіді)

1. Реформи «нового курсу» зупинили кризові явища в США
2. Значно розширились функції держави
3. Поступове піднесення економіки
4. В основних галузях промисловості робітники почали створювати профспілки.
5. Досвід США використовували багато країн світу (Франція, країни Латинської Америки)
6. Розширення демократії.
7. Досвід «нового курсу» – це важливий зразок для реформування економіки України.

VI. Закріплення вивченого матеріалу

Завдання:

Скласти сенкан на тему «Ф. Рузвельт».

(учні презентують свої роботи)

VII. Підбиття підсумків уроку

Слово вчителя

«Новий курс» був своєрідним зламом в історії США ХХ ст. Перетворення, розпочаті Ф. Рузвельтом, були спрямовані на вихід з кризи і на піднесення економіки. Особливо вдалими були соціальні реформи. Вперше в історії США держава взяла на себе роль гаранта соціальної захищеності американців. Було зроблено вирішальний крок до процвітання.

VIII. Рефлексія

- Як ви вважаєте, що є головним з того, про що ви дізналися на цьому уроці?
- Які питання уроку і сьогодні є актуальними?

IX. Домашнє завдання

1. Опрацювати пар. 15.

2. Визначити і записати в зошит, які з заходів «нового курсу» заслуговують на те, щоб їх застосувати в Україні?

На уроках історії студенти-практиканти можуть використовувати різноманітні пам'ятки для вивчення історичного матеріалу. Наведемо деякі приклади.

Схема аналізу історичних фактів, подій, явищ та процесів

Історичний факт – першоцеглинка історичних знань. Він неповторний, як неповторні простір і час, де він протікає, оскільки вони перебувають у постійному русі.

Історична подія – сукупність логічно завершених та обмежених у просторі й часі історичних фактів.

Історичне явище – комплекс аналогічних історичних фактів або їх ознак, які зберігалися чи зберігаються протягом певного часу та в певному просторі (території).

Історичний процес – ланцюг взаємопов'язаних у часі й просторі причинно-наслідковими зв'язками історичних подій і явищ:

- коли відбувалися чи проходили ці факти, події, явища чи процеси;
- де вони проходили;
- за яких історичних обставин вони проходили; які події пройшли напередодні;
- який розвиток вони отримали надалі;
- яка соціальна верства чи верстви були основними учасниками події;
- яку роль відіграли тут історичні особи та чиї інтереси вони відображали;
- який слід залишили ці факти, події чи процеси в історії регіону, країни чи світу;
- випадковим чи закономірним був саме такий перебіг подій та які вони мали наслідки;
- які альтернативи розвитку існували за тих історичних умов; а як би повелися Ви за таких умов?

Схема аналізу подій з хронологічної точки зору

(локалізація подій у часі)

- коли пройшли ці події, як довго вони тривали, в якій послідовності проходили;
- на який період історії людства вони припадають;
- як ця подія співвідноситься з іншими подіями чи процесами;
- як ця подія кореспондується з однотипними подіями чи процесами вітчизняної та регіональної історії;
- складання хронологічних чи синхроністичних простих чи складних таблиць.

Визначення місця історичних подій у просторі

(використання карти як історичного джерела

- правильно займіть позицію біля карти (так, щоб не заступати природне освітлення карти);
- запам'ятайте, що коли ви стоїте навпроти карти, наверху буде північ

(південь –унизу), а зліва – захід (відповідно, справа – схід);

- навчіться читати легенду карти – її умовні позначення. При всій різноманітності карт однотипні факти, події та явища – кордони та столиці, райони повстань, напрями головних ударів і місця битв тощо – зображуються на них схожими позначками;

- зверніть увагу на написи, діаграми, таблиці, портрети, рисунки, які є на карті, і ви зрозумієте, що є резон у твердженні «Карта – це державна шпаргалка»;

- працюючи з контурною картою, користуйтеся кольоровими олівцями, робіть умовні позначення;

- на дрібномасштабних картах окремі позначки робіть цифрами, які включайте в умовні позначення, це впливатиме на естетику виконаної Вами роботи.

Схема аналізу історичного документу

Документ первинний (запис очевидця або учасника події) чи вторинний (коментар чи переказ про подію з уст дослідника).

Відділіть у документі факти від коментарів та аналізуйте їх окремо.

- Хто автор цього документу? Чиї інтереси він захищає?

- Про що розповідається в документі? Яка сторона події чи явища замовчується?

- Коли написаний цей документ? Як могли вплинути на нього автори, історичні події чи загальна ситуація в цей період?

- Де відбувалася подія, про яку йдеться в документі?

- Якими мотивами керувався автор документу?

- Як цей документ кореспондується з іншими свідченнями про ці факти, подію, явище чи процес?

Пам'ятка-інструкція для дослідження відео

Опис:

- Опишіть, що ви побачили, переглядаючи відеоролик. Особливу увагу звертайте на деталі.

- Які об'єкти потрапили на передній план, а які залишилися на другому?

- Що робили, чим займалися люди, які потрапили в об'єктив кінокамери?

- Якщо центральною постаттю сюжету виявився відомий історичний діяч, спробуйте описати його зовнішність. Зверніть увагу на його рухи, вираз обличчя.

- Які деталі переглянутого сюжету вам запам'яталися найбільше? Чому?

Інтерпретація:

- З історією якої країни пов'язаний переглянутий вами відеосюжет? Що дало вам можливість зробити такий висновок?

- До якого часу ви віднесли зняті кадри? Обґрунтуйте свої міркування!

- Чи змінилося ваше уявлення про історичні події після перегляду відеосюжету? Якщо змінилося, то що саме і чому?

- Що нового ви дізналися про історичні події, які були вам знайомі з вивченого матеріалу?

- Які емоції і почуття зафіксував кінооператор? Чому саме ці події зацікавили його передусім?
- Якою ви уявляєте собі психологічну атмосферу історичної події, знятої кінооператором?

Висновки й узагальнення:

- Сформулюйте висновок, до якого ви дійшли після роботи з відеосюжетом. Спробуйте провести історичні паралелі. Зробіть/узагальнення.

Схема характеристики історичної особи (складання історичного портрету)

- Історичні умови, виклики та вплив оточуючого суспільного середовища на формування особистості історичної постаті. Особистісні якості історичного діяча та умови їх становлення та формування.
- Цілі діяльності та можливості їх досягнення.
- Якими засобами та шляхами досягається поставлена мета.
- Основні результати діяльності історичної особи для регіону, країни чи світу.
- У чому значення діяльності цієї особистості.
- Яке Ваше ставлення до цієї особи як людини та як історичного діяча?

Види роботи з текстом підручника як джерелом інформації

1. Читання мовчки або вголос;
2. Виписування дат;
3. Складання хронологічних таблиць;
4. Робота з термінами, географічними назвами, висновками;
5. Виписування імен історичних персоналій;
6. Відбір історичних фактів для доведення окремих суджень;
7. Формулювання висновків на основі прочитаних фрагментів тексту; конспектування;
8. Складання плану чи тез.

Складання плану

1. Уважно прочитайте назву теми плану, текст параграфу.
2. Спробуйте засвоїти зміст матеріалу в цілому.
3. Відберіть тільки той текст, який висвітлює тему, за якою потрібно скласти план.
4. Запишіть головні, на Ваш погляд, думки тексту – це і будуть орієнтовні пункти Вашого плану.
5. Добре продумайте, сформулюйте й запишіть ці головні думки. Це буде простий план теми.
6. Якщо план складний, виділіть провідні (дві-три) ідеї та спробуйте перегрупувати матеріал таким чином, щоб він відповідав цим ідеям.
7. Знайдіть дані, які розкривають кожен з виділених вами головних ідей, і запишіть їх у вигляді підпунктів плану.
8. Перевірте, чи розкриває план тему, чи є у ньому своя логіка й

завершеність, яка дозволить Вам краще засвоїти матеріал.

Пам'ятайте! Структурно план поділяється на вступ, основну частину та висновки.

Конспектування

Конспектування – це стислий виклад основного змісту прочитаного (почутого).

- Кілька разів прочитайте текст, постарайтеся засвоїти його зміст в цілому.
- Розділіть текст на окремі блоки (відносно самостійні частини).
- Зробіть аналіз кожної із частин, виділивши в ній головне.
- Сформулюйте тези і випишіть вислови, які їх аргументують.
- Запишіть основні положення та ідеї тексту або почутої інформації.

Узагальнення

Узагальнення – визначення загальних, суттєвих ознак історичного явища чи процесу, формулювання провідних понять чи ідей того, що опрацьовано чи вивчено; узагальнення ґрунтується на аналізі та синтезі та йде від простого до складного (від конкретного до абстрактного).

- Виділіть головне поняття в отриманому завданні.
- Перевірте, як Ви зрозуміли його зміст.
- Відберіть основні, типові факти з опрацьованого матеріалу.
- Проаналізувавши їх, виділіть спільні риси.
- Сформулюйте провідну ідею, вектор розвитку явища чи процесу.

Порівняння

Порівняння – це розумова операція, спрямована на встановлення рис схожості та відмінності між певними історичними подіями, явищами чи процесами.

Етапами порівняння можуть бути:

- засвоєння об'єктів порівняння та їх запис;
- виділення критеріїв – споріднених суттєвих ознак об'єктів, які порівнюються; це – найскладніша частина порівняння.

Критерії порівняння – це своєрідний план спільних ознак тих чи інших подій, явищ чи процесів.

- чітке формулювання й короткий запис змісту порівняння;
- порівняння об'єктів за кожним з критеріїв;
- стисле узагальнення та його запис.

Методичні матеріали до вивчення розділу «Україна, Європа, Світ» з курсу Громадянська освіта, 10 клас

Тема 1. Інтеграція та глобалізація

Мета заняття: сформувати розуміння процесів інтеграції і глобалізації та глобальних проблем людства; проаналізувати міграційні процеси

Вміння і навички: тлумачить зміст процесів інтеграції та глобалізації.

Порівнює вплив глобалізаційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину. Характеризує глобальні проблеми людства. Формулює власну думку і демонструє особисте ставлення щодо процесу європейської інтеграції. Аналізує міграційні процеси. Перераховує та тлумачить види та форми сучасної міграції. Використовує знання про інтеграційні та глобалізаційні процеси для відповіді на питання: «Чи поїдеш ти в іншу країну вчитися і працювати, чи будеш розбудовувати свою?».

Ставлення і цінності: розуміє, що в глобалізованому світі особистість отримує широкі можливості для розвитку і збагачення, проте може втрати частину національної ідентичності. Є прихильником європейської інтеграції. Висловлює переконання, що для України єдино можливим шляхом розвитку є кроки назустріч європейській спільноті: європейська політика сусідства, східне партнерство.

Мотивація вивчення теми

По-перше ми живемо в глобалізованому, значною мірою інтегрованому, стандартизованому, в той же час небезпечному світі. Викликами для сучасної України, на наш погляд, є наявність більше мільйона переселенців, тобто внутрішніх мігрантів і величезна кількість (за різними оцінками від 5 до 10 млн.) зовнішніх мігрантів, які вже виїхали в інші країни та ще більшої кількості молоді, яка прагне навчатися й жити за кордоном. Нам треба зрозуміти чому люди прагнуть виїхати зі своєї Батьківщини і як можна зацікавити їх залишитися і розбудовувати свою країну.

По-друге ми маємо розібратися якою мірою глобальні проблеми людства стосуються українців, як ми маємо їх сприймати та з ними боротися.

Поняття інтеграції та глобалізації

Для сьогоднішніх міжнародних відносин притаманні нові кількісні та якісні характеристики. Це стосується насамперед політичної та економічної сфери. Основні форми господарських зв'язків у світі, міжнародна торгівля, рух капіталів, міграція населення і трудових ресурсів, транснаціональна діяльність, акції міжнародних організацій, нарешті, загальні інтеграційні процеси у світі досягли небачених раніше масштабів. Змінилися їхнє місце і роль у розвитку сучасного суспільства. Тому для нас важливі дві світові тенденції – *інтеграція та глобалізація*.

Міжнародна інтеграція – це якісно новий етап розвитку і форма прояву інтернаціоналізації політичного та економічного життя, що передбачає зближення і взаємоприспосовування, переплетення всіх основних структур національних держав. Міжнародну інтеграцію визначають і як відносини, і як процес, відсутність будь-якої форми

дискримінації іноземних партнерів. У цьому контексті міжнародна інтеграція виступає як найвищий рівень розвитку міжнародних відносин.

Глобалізація – це поширення економічних, політичних і культурних процесів за межі держав і формування на цій основі нової цілісності світового простору. Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації.

Вплив глобалізаційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину.

Глобалізація – це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. У результаті глобалізації світ стає більш пов'язаним і більш залежним від усіх його суб'єктів.

Глобалізація визначається кількома факторами:

- процесами інтернаціоналізації **економічного життя**: вільним поєднанням капіталів, товарів, взаємодією національних економік у господарській діяльності. Основними провідниками цього процесу є транснаціональні компанії (ТНК), міжнародні банки та інші фінансові структури;

- стандартизацією, а також зближенням і злиттям **культур різних країн**;

- проблемами **навколишнього середовища**, які вийшли за кордони національних держав. У той же час вичерпання ресурсів і екосистем народило новий феномен «біженців довкілля» і зробило вірогідно можливим зіткнення між державами і народами за джерела прісної води, енергетичні та інші ресурси. Вирішення цих проблем вимагає координації зусиль світового співтовариства;

- проблемами **безпеки** перед загрозою ядерної війни, міжнародного тероризму і злочинності;

- **революцією у засобах комунікацій**: створенням всесвітньої сітки телебачення, Інтернету, розвитком туризму, інформаційно-культурних обмінів.

- Наслідки глобалізації для розвитку різних країн є неоднозначними. Загострюється протиріччя між універсалізацією (гомогенізацією) суспільного життя і прагненням народів зберегти свою самобутність. Утвердження єдиної ринкової моделі, демократичних інститутів та цінностей поширюється на культуру і стиль життя. Люди споживають одні й ті самі товари та інформацію. Наприклад, відомо, що три четвертих фільмів, які дивляться у різних країнах світу у кінотеатрах та на відеокасетах, є американського виробництва. Символом гомогенізації культури став «Макдональдс», який має філії більше, ніж у 100 країнах. Не всі народи виявилися згідними з подібною культурною експансією Заходу. Тому багато народів, в цілому прийнявши ринкову модель, намагаються зберегти свою самобутність і культурну ідентичність.

Відбувається гео економічне розмежування світу: поглиблення розриву за техніко-економічними показниками і рівнем життя Півночі (розвинуті країни) і Півдня (країни «периферії»). Про поляризацію світового

співтовариства говорять такі цифри: на початку ХХІ ст. понад 80% світового ВВП присвоювалося двадцятьма чотирма країнами, в яких проживало менше 14 % населення світу. Нерівність, яка ділить світ, проявляється у сфері освіти, наприклад, 78% населення Ефіопії, Танзанії, Бангладеш, Конго є неграмотними або напівграмотними. Для деяких дослідників і політиків країн, що розвиваються, подібна маргіналізація «периферії» світової системи є безпосереднім наслідком глобалізації. З їх боку звучать протести щодо подібної моделі міжнародних економічних зв'язків і передбачення конфлікту між «бідним» Півднем і «багатою» Північчю. Це створює основу для виникнення різноманітних антиглобалістських рухів.

Витоки та процес європейської інтеграції.

Концепція і практика розбудови Європейського Союзу базується на трьох базових принципах. Перший принцип полягає у тому, що інтеграція є засобом, а не метою. Це означає, що інтеграція передбачає взаємну користь і є не панацеєю, а важливим інструментом для вирішення соціально-політичних проблем. Другий принцип євроінтеграції – поступовість і рух «крок за кроком»: зона вільної торгівлі – митний союз – спільний ринок – валютний союз з єдиною грошовою одиницею та спільною економічною, грошово – кредитною та валютною політикою країн-учасників. Третій принцип – інтеграція вимагає адекватного механізму, який дозволяв би, з одного боку, сприймати існуючі протиріччя як джерело подальшого розвитку об'єднаних процесів, а, з іншого, приймати збалансовані стосовно інтересів різних країн рішення та доводити їх до втілення у життя.

Усі три принципи були задекларовані у концепції європейського будівництва, що була розроблена Ж. Моне і викладена у Декларації Шумана від 9 травня 1950 року. Еволюційну модель поступової, не обмеженої певними рамками чіткої і загальної концепції інтеграції на шляху до європейської єдності прийнято називати «методом Ж. Моне».

Відомий теоретик європейської інтеграції Ф. Бродель виокремлював **три підстави та три складові європейської єдності.**

Підстави:

у духовному плані – християнство, гуманізм та наукову думку, яка до ХІХ століття була синонімом світової;

в економічному плані – індустріальну революцію, яка охопила згодом увесь світ;

у політичному – еволюцію від поняття свобод у сенсі привілеїв тих чи інших громад до поняття свободи у сенсі античної формули «будь – яка людська особистість є священною», яка й стала наріжним каменем ліберальної ідеології та ідеалом європейської політичної культури.

Європейський Союз утворився у 1967 р. на базі злиття органів трьох раніше самостійних регіональних організацій, створених шестіркою провідних європейських країн – ФРН, Францією, Італією, Нідерландами, Бельгією і Люксембургом:

1) Європейського об'єднання вугілля і сталі (договір укладений у 1951 р., набув чинності в 1952 р.);

2) Європейського економічного співтовариства (Римська угода про створення ЄЕС укладена в 1957 р., набула чинності в 1958 р.);

3) Європейського співтовариства з атомної енергії (договір набув чинності в 1958 р.).

До 1 листопада 1993 р. провідне інтеграційне угруповання західноєвропейських країн називалось Європейським співтовариством. З 1 листопада 1993 р. після набуття чинності Маастрихтських угод офіційна назва цього угруповання стала *Європейський Союз*. Розвиток інтеграції в рамках Європейського Союзу пройшов усі необхідні етапи: від зони вільної торгівлі до економічної і валютної спілки.

У даний час Європейський Союз включає 27 країн та веде переговори про укладання асоціації з Україною, Молдовою та ін.

Механізм функціонування ЄС базується на політико-правовій системі управління, яку складають наднаціональні або міждержавні органи та елементи національно-державного регулювання. Держави Європейського Союзу створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень так, що рішення в певних сферах загальних інтересів можливо ухвалювати демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні, термін «європейська інтеграція» інколи коротко розшифровують як «усупільнення суверенітетів». У цьому сенсі європейську інтеграцію прийнято визначати як зближення на добровільній і мирній основі суспільств, держав і економік, яке виходить за межі існуючих до цього часу національних, політичних та економічних кордонів.

Міграційні процеси

Міграція – це процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну. Міграцією є також переїзд для проживання із села в місто і – навпаки.

Зазвичай, розрізняють міграцію міжнародну (тобто переїзд з однієї держави в іншу) і внутрішню (переїзд у межах однієї країни). Обидва види міграції вважаються природними і нормальними до певних меж. У тому випадку, якщо кількість мігрантів перевищує певний рівень (він є різним для різних країн і регіонів), міграція стає надлишковою, і її розглядають як негативне явище. Надлишкова міграція може привести до зміни демографічного складу регіону (наприклад, виїзд молоді і «старіння» населення, перевага чоловіків або жінок у регіоні), до нестачі, або навпаки, до надлишку робочої сили, до неконтрольованого зростання міст, негативних змін у культурі регіону і багатьох інших наслідків.

Міждержавні міграція населення і трудових ресурсів з'являється за наявності значного контрасту в рівнях економічного і соціального розвитку та темпах природного демографічного приросту країн, які приймають і віддають робочу силу.

У сучасних умовах міграція населення і трудових ресурсів перетворилася на постійний, неминучий і дуже складний процес. Щорічно в світі з країни в країну переїжджає близько 20 млн осіб. Міжнародну міграцію

висококваліфікованих кадрів називають «витоком умів». Вона є сьогодні серйозною проблемою для більшості країн, що розвиваються.

Відповідно до розробленої Міжнародною організацією праці (МОП) класифікацією сучасна міжнародна трудова міграція підрозділяється на **5 основних типів:**

1) працюють за контрактом, в якому ясно встановлений термін перебування в приймаючій країні. Це, перш за все, сезонні робітники, які приїжджають на збирання врожаю, а також некваліфіковані або малокваліфіковані працівники;

2) професіонали, що відрізняються високим рівнем підготовки, наявністю відповідного рівня освіти і практичного досвіду роботи;

3) нелегальні іммігранти – це іноземці з простроченою або туристичною візою, що займаються трудовою діяльністю;

4) біженці – особи, які емігрували зі своїх країн через будь-якої загрози їх життю та діяльності;

5) переселенці – це переїжджають на постійне місце проживання. Дана група мігрантів орієнтована насамперед на виїзд в промислово розвинені країни.

До економічних чинників, що визначають міграцію робочої сили, належать такі:

1) різні рівні економічного розвитку країн, що впливає на різну вартість робочої сили і призводить до пошуку більш високого заробітку. Наприклад, у Мексиці погодинна оплата праці робітника становить 1,5 долара, в той час як в США праця робітника такої ж кваліфікації оплачується в 5 доларів на годину;

2) стан національного ринку праці. У слаборозвинених і густонаселених країнах національний ринок розвивається в умовах хронічного безробіття, що штовхає людей до пошуку роботи в інших країнах;

3) структурна перебудова економіки. Так, перехід України до ринкової економіки супроводжувався лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності, що призвело до збільшення міжнародного міграційного обороту;

4) розвиток науково-технічного прогресу, який супроводжується зростанням потреб у кваліфікованій робочій силі;

5) вивезення капіталу, функціонування транснаціональних корпорацій (ТНК). Корпорації сприяють з'єднанню робочої сили з капіталом, або здійснюючи рух робочої сили до капіталу, або переміщуючи свій капітал в трудонадлишкові регіони.

Позитивні наслідки для економіки в цілому:

1) внаслідок припливу іноземних робітників, що володіють високою мобільністю, полегшуються структурні, галузеві та інші зміни в економіці. Іммігранти сприяють омолодженню нації, так як емігрує зазвичай сама мобільний частина населення в найбільш працездатному віці;

2) досягається істотна економія коштів на навчання прийнятих робітників і фахівців. Так, наприклад, США за період з 1965 по 1990 рр. на сфері освіти і науки заощадили не менше 15 млрд доларів;

3) імігранти розширюють ємність внутрішнього ринку, а зібрані на їх рахунках гроші використовуються для розвитку економіки;

4) тимчасово вільні грошові кошти імігрантів, що зберігаються на рахунках в банках, можуть бути використані для фінансування економіки приймаючої країни;

5) імігранти поліпшують демографічну ситуацію, особливо в промислово розвинених країнах Західної Європи, які характеризуються старінням корінного населення;

6) іноземні робітники часто грають роль певного амортизатора в разі криз і безробіття, так як їх першими можуть звільнити з роботи.

Вони не забезпечуються пенсіями, медичним страхуванням і не враховуються при реалізації соціальних програм.

Позитивні наслідки для окремої фірми: імпорт робочої сили сприяє підвищенню конкурентоспроможності товарів приймаючої країни внаслідок зменшення витрат виробництва, пов'язаних з більш низькою оплатою праці іноземних робітників.

Негативні наслідки:

1) цілі галузі економіки (сфера послуг, торгівля, будівництво) при тривалому використанні іноземних робітників потрапляють в залежність від їхньої праці. Це веде до скорочення кількості робочих місць серед корінного населення, збільшує безробіття, в цілому погіршує ситуацію на національному ринку праці;

2) відбувається зниження ціни на національну робочу силу, так як зростає пропозиція робочих на ринку праці, які заповнюють вакансії на низькооплачувану, некваліфіковану роботу;

3) провокуються конфлікти між корінним населенням та імігрантами;

4) імігранти досить довго і болісно адаптуються до нових умов життя і трудової діяльності в країні перебування.

Наслідки для країн еміграції робочої сили.

Позитивні для економіки в цілому:

1) еміграція полегшує положення на національному ринку праці, так як експорт робочої сили зменшує тиск надлишкових трудових ресурсів;

2) експорт робочої сили – це безкоштовне для країни – донора навчання працівників – емігрантів новим професійним навичкам, підвищення їх кваліфікації, прилучення до нових технологій, передової організації праці;

3) експорт робочої сили – важливе джерело надходження валюти в країні еміграції через переклади мігрантами валютних коштів з-за кордону на підтримку своїх сімей і родичів, що в цілому сприяє поліпшенню їхнього економічного становища;

4) при поверненні на батьківщину мігранти привозять з собою матеріальні цінності та заощадження, які становлять приблизно таку ж суму, що і їх грошові перекази.

негативні наслідки:

1) країна втрачає частину трудових ресурсів у найбільш працездатному віці, в результаті чого відбувається старіння трудових ресурсів;

2) губляться кошти, пов'язані із загальноосвітньою і професійною підготовкою емігрантів.

Глобальні проблеми сучасності – це проблеми, які є загальносвітовими, такими, що зачіпають інтереси усіх держав і націй, класів, соціальних груп, політичних партій, кожної людини зокрема. Фактично, це сукупність суперечливих процесів, які становлять зміст сучасної кризи світової цивілізації. Ці проблеми створюють загрозу розвитку і навіть існуванню всіх країн світу і потребують для відвернення цих катастрофічних наслідків спільних зусиль.

Вчені виділяють два основні джерела виникнення глобальних проблем сучасності:

1) поглиблення суперечностей між людиною та природою, які ведуть до виникнення екологічних, продовольчих, енергетичних, природно-сировинних проблем;

2) розширення зони суперечностей між народами, людьми взагалі, що має наслідком виникнення проблем війни та миру, захисту і розвитку духовного середовища, демографічного розвитку, боротьби із злочинністю, міжнародним тероризмом, поширення небезпечних хвороб тощо.

Існують різні класифікації глобальних проблем людства. Найбільш поширена – класифікація глобальних проблем людства за їх характером:

- проблеми переважно соціально-політичного характеру (відвернення ядерної війни, припинення гонки озброєнь, мирне розв'язання конфліктів, формування ненасильницького миру);

- проблеми переважно соціально-економічного характеру (подолання економічної та культурної відсталості, вирішення проблеми зубожіння, забезпечення ефективного виробництва, розв'язання світової енергетичної, сировинної і продовольчої криз, оптимізація демографічної ситуації, особливо в країнах, що розвиваються; освоєння в мирних цілях космосу і Світового океану);

- соціально-екологічні проблеми (забруднення навколишнього середовища, необхідність раціонального використання природних ресурсів Землі, світового Океану, космосу);

- проблеми людини (забезпечення її основних прав та свобод, подолання відчуженості від природи та політики, держави, демографічна проблема, подолання інфекційних хвороб);

- проблеми захисту і розвитку духовного середовища, національних культур, захист авторських прав, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і проблеми з цим пов'язані).

Цілком очевидним є факт, що вирішення глобальних проблем сучасності полягає у міждисциплінарному підході до цієї проблеми. Першим таким шлях запропонував Володимир Вернадський, котрий створив вчення про ноосферу – середовище, в якому живе людина. Суть цього підходу полягає у поєднанні філософських, політичних, природничих та техніко-економічних знань до відповідних сфер людської діяльності. Вчений вважав,

що людина у сучасному світі повинна мислити планетарно; в основі цього нового мислення є теза щодо рівності людей.

Однак для досягнення такого стану необхідно, щоб всі країни змінили підхід до ведення зовнішньої політики, тобто відмовилися від політики конфліктності та конфронтації і перейшли до глобального співробітництва на засадах визнання пріоритетності загально цивілізаційних цінностей

Методика

Варіант 1. При розгляді понять «інтеграція» і «глобалізація»

Використовуємо метод *«вільний мікрофон»*. **Задаємо питання:** з чим у вас асоціюються поняття «інтеграція» і «глобалізація»?

Які речі чи явища є символом сучасної глобалізації? Слухачі називають відомі бренди чи заклади харчування на зразок «Макдональдса», найбільш популярні фільми, тощо. Відповіді підсумовуємо а далі розглядаємо в яких сферах життєдіяльності людства відбувається інтеграція і глобалізація.

Варіант 2. Використовуємо метод *«мозковий штурм»*.

Викладач просить назвати відомі слухачам світові або регіональні політичні, економічні, військові організації і на фліпчаті записує відповіді слухачів у трьох відповідних колонках. Далі метод *«голос із залу»*. Кількість названих організацій буде різною, тому задається питання: про що свідчать записи на фліпчаті (які сфери життя ми більше знаємо, або чим більше цікавимося). Викладач підводить підсумки і переходить до другого питання.

2. Вплив глобалізаційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину.

Викладач показує презентацію за змістом посібника *«фактори глобалізації»*.

Далі дискусійне питання: *Які протиріччя у світі викликає процес глобалізації?*

Робота в малих групах. Варіанти роботи:

Варіант 1

Слухачі діляться на «економістів», «екологів», «соціологів», «культурологів» і кожна група досліджує «свої» протиріччя або негативні наслідки процесу глобалізації, записує їх на папері а потім презентує на загал.

Варіант 2

Слухачі об'єднуються у малі групи і визначають наслідки процесу глобалізації. Далі викладач просить їх розставити ці наслідки за ступенем важливості від першого до останнього.

Варіант 3

Слухачі об'єднуються у малі групи, їх просять визначити причини антиглобалістичних рухів. Вони обговорюють, записують на папері і презентують свої думки.

3. Витоки та процес європейської інтеграції.

Варіант 1

Викладач без коментарів показує презентацію за змістом посібника і пропонує використати метод *симуляцію Маастріхтського засідання європейських країн*.

Слухачі розбиваються на «делегатії» провідних країн Європи й обговорюють мету та завдання створення Європейського Союзу, механізм його діяльності та повноважні органи, умови прийому нових членів тощо. Далі загальна дискусія про перспективи ЄС «євроскептики» та «єврооптимісти».

Варіант 2

Викладач використовує *метод «дорожня карта»*.

Слухачі *поділені на групи*, викладач пропонує завдання для кожної групи: одні мають знайти в гаджетах витоки європейської інтеграції (на яких засадах цей процес будувався), друга група прослідкувати процес євроінтеграції у другій половині ХХ ст., третя – визначити керуючі органи ЄС та принципи їхнього формування, четверта – стосунки ЄС з іншими міжнародними організаціями та сусідами. Всі презентують результати пошуків на листах паперу. Далі загальна дискусія щодо перспектив вступу України до ЄС, які виклики чекають Україну на шляху євроінтеграції.

Варіант 3

Використовуються офіційні документи ЄС. *Метод «займи позицію»* Слухачі в групах аналізують принципи побудови організації, представництво різних країн, стосунки з іншими організаціями та сусідами, зокрема Україною. Далі загальна дискусія з питання: Чи потрібно Україні прагнути вступити до ЄС в сучасних умовах?

4. Міграційні процеси

Варіант 1

Викладач зачитує або показує визначення що таке міграція і пропонує слухачам обговорити цю проблему у форматі *«круглого столу»*. Один з слухачів буде модератором, а інші будуть висловлювати свої думки стосовно проблеми внутрішньої та зовнішньої міграції, наводити життєві приклади особливо щодо «відтоку мізків». Тема в загальних рисах чи навіть доволі ґрунтовно знайома кожному українцю тому варто зупинитися на питаннях позитивних та негативних наслідків міграції на економіку та стан суспільства в сучасній Україні. Далі метод *«займи позицію»* з питання: Чи поїдеш ти в іншу країну вчитися і працювати, чи будеш розбудовувати свою? Викладач підводить підсумки і пропонує слухачам обґрунтувати свій вибір.

Варіант 2

Метод «Рольова гра». Бажаючі «стають» емігрантами. Спочатку розглядаються етапи, які має пройти людина всередині країни, щоб виїхати за кордон, а потім що її чекає в країні тимчасового (можливо згодом постійного) перебування. Один – трудовий емігрант, який працює в Росії, друга – в Італії або Португалії, третій у Польщі, четвертий (можливо пара) – у США. «Групи підтримки» допомагають добровольцям підготуватися і розіграти сценки з їхнього життя. Ведучий гри або викладач підводять

підсумки стосовно життя трудових емігрантів у інших країнах і задають питання: Чи поїдеш ти в іншу країну вчитися і працювати, чи будеш розбудовувати свою? За допомогою метода *«займи позицію»* визначають ставлення аудиторії до проблеми еміграції.

4. Глобальні проблеми сучасності

Викладач доводить до відома слухачів (показує презентацію або розказує) які класифікації глобальних проблем сучасності існують.

Варіант 1

Метод «броунівський рух». Викладач пропонує слухачам на листочках паперу написати 3 глобальні проблеми, які на їхню думку, найголовніші, починаючи від самої головної далі встати з місця і розшукати людину або кількох, які теж вважають цю (ці) проблеми найголовнішими. Об'єднані одною «проблемою» сідають разом і вирішують як її можна розв'язати а потім презентують на загал.

Варіант 2

Метод «акваріум». Троє сідають посеред аудиторії і створюють внутрішнє коло, вони обговорюють які проблеми найголовніші і шляхи їх вирішення, до них за бажанням приєднуються по черзі інші учасники і пропонують свої варіанти вирішення глобальних проблем. Викладач виступає в ролі модератора і підводить підсумки.

Варіант 3

Метод «дерево ідей». Викладач показує задалегідь намальоване на фліпчартері умовне молоде дерево і слухачі прикріплюють до його гілок папірці з написаними проблемами. На другому малюнку – дерево під тягарем проблем зігнулося й засихає, тому терміново треба шукати шляхи порятунку, слухачі пропонують їх.

Варіант 4

Метод «розвантаж корабель». Викладач роздає групам маленькі кольорові листочки паперу на липучках, показує задалегідь намальоване на фліпчартері навантажене судно, яке символізує людство, що загрузено глобальними проблемами. Це судно потрапило у шторм і потрібно назвати зайвий вантаж і викинути його за борт. Слухачі, що обрані з кожної групи підходять до малюнку і прикріплюють поряд (у воді) листочки з написаними проблемами, від яких людство хоче позбавитися. Далі викладач зачитує проблеми і всі обговорюють чи справді вона глобальна. Чиїх папірців залишиться найбільше, та група перемогла.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аврамчук Л. А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів // Педагогіка і психологія. 1997. № 3. С. 122-126.
2. Аузіна М. О. Інноваційні процеси в освіті: навч. посіб. Львів : ЛБІ НБУ, 2003. 103 с.
2. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: [монографія]. Донецьк: ТОВ Юго-Восток, Лтд, 2005. 384 с.
3. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта, 2004. 324 с.
1. Блінова О. Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування // Педагогіка і психологія. 2002. № 1/2. С. 97-103.
2. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] О : «ТЕС», 1999. 146 с.
4. Бойко А. М., Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя: історія, сучасний стан, перспективи. К. : ІСДО, 1996. 217 с.
5. Громадянська освіта та методика її навчання: Підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти/ За заг. ред. Т.В. Бакка, Т.В. Мелещенко. К.: УОВЦ «ОРІОН», 2019 . 320 с.
6. Захаренко О.А. З щоденника директора школи (Сахнівська середня школа Черкаської області) // Радянська школа. 1987 №5. С.18-23
7. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: метод. посіб. К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2001. 141 с.
8. Котик І. О. Роль рефлексії у формуванні готовності до вибору професії // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 3. С. 67-71.
9. Малієнко Ю.Б. Методика компетентнісно-орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі: методичний посібник. К.:ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
10. Мацейків Т.І. Методика реалізації етнокультурної складової змісту історії України у 7-8 класах. К.:ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
11. Мороз П.В. Дослідницька діяльність у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. К.:ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
12. Мороз П.В. Дослідницька діяльність у процесі навчання історії України: методичний посібник.К.: Педагогічна думка, 2012.128 с.
13. Моцак С.І. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм навчання історії // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково – педагогічний журнал, вип.4. Суми, 2017. С. 40-46.
14. Моцак С.І. Методика позаурочної роботи з історії в профільній школі: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2013. 172 с.
15. Моцак С.І. Методика висвітлення основних тенденцій економічного й політичного розвитку світу від кінця XVIII до початку XX століття в

шкільному курсі всесвітньої історії (9 клас) // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. К.: Вид. центр КНЛУ, 2016. № 53 С. 78-81.

16. Моцак С.І. Методичні засади використання мультимедійних технологій на уроках історії стародавнього світу в 6-му класі // Теоретичні питання , освіти та виховання. К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. № 54. С. 110-115.

17. Моцак С.І. Роль краєзнавства у формуванні історичної компетентності учня // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал. Суми: СумДПУ, 2016. Випуск 3. С.56-59.

18. Моцак С.І. Суспільно-гуманітарний напрям профільного навчання історії в старшій школі: досвід, проблеми, перспективи // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. № 53. С. 71-73.

19. Моцак С.І. Туристично-краєзнавча робота учнів як важлива складова шкільної історичної освіти. //Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали II Міжнародної наукової конференції (Суми,24-25 березня 2016 року). У II частинах. Суми, 2016. С. 123-125.

20. Моцак С.І., Єпик Л.І. Методика використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії України. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 48 с.

21. Неровня О. В., Штепа О. С. Методичні рекомендації для складання психолого-педагогічної характеристики особистості учня та навчальної групи студентами неpsychологічних спеціальностей [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/praktyka_dla_nepsychologiv.pdf

22. Нова українська школа: основи Стандарту освіти(2016). Львів, 2016. 64 с. Режим доступу:

[http://www.osvitportal.lviv.ua/upload/users_files/1/upload/1/nova%20schkola%20\(pantone%208703%20C\)-ilovepdf-compressed.pdf](http://www.osvitportal.lviv.ua/upload/users_files/1/upload/1/nova%20schkola%20(pantone%208703%20C)-ilovepdf-compressed.pdf)

23. О.І.Пометун, Н.М. Гупан, В.С. Власов Практичні заняття з історії в основній школі: методичний посібник. К.:ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 160 с.

24. [Оновлена Концепція НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. Презентація Концепції Нової української школи \(ОНОВЛЕНО 03.04.2017\) THE NEW UKRAINIAN SCHOOL Conceptual principles of secondary school reform.](#) Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/nova-ukrajinska-shkola/>

25. Педагогічна майстерність [Текст]: підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349 с.

26. Пометун О. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.

27. Пометун О.І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. К.:ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

28. Попелюшко Р. П. Аналіз вивчення проблеми формування самооцінки у студентської молоді // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 7. С. 72-75.

29. Програма Історія України. Всесвітня історія (5-9 класи) Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klasy-naskrizni-zmistovi-liniji/istoriya-ukrajiny-5-9-klasy-naskrizni-zmistovi-liniji/>

30. Сідельник Н.В. Етнологічна компетентність вчителів історії // Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2011. С.138-146.
31. Сідельник Н.В. Контроль знань студентів – важливий компонент фахової підготовки вчителя // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Частина третя. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. С. 419-426.
32. Сідельник Н.В. Основні методи, умови і засоби формування національної самосвідомості студентської молоді // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 36. К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. С.188-191.
33. Швець Т. Сучасний урок у контексті компетентнісного підходу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// petrove-petr-rmk.edukit.kr.ua](http://petrove-petr-rmk.edukit.kr.ua)

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

- www.osvita.ua** Освітній портал
- www.mon.gov.ua** Міністерство освіти і науки України
- www.history.org.ua** – Інститут історії Національної Академії наук України
- www.memory.gov.ua** – Український інститут національної пам'яті
- www.pero-maat.ru** – Історія Давнього Єгипту
- www.ellada.spb.ru** – Історія Давньої Греції
- www.ancientrome.ru** – Історія Давнього Риму
- www.mythology.sgu.ru/mythology/ant** – Антична міфологія
- www.his.1september.ru/urok** – Я йду на урок історії (методичні розробки та рекомендації з викладання суспільних дисциплін)
- www.tgorod.ru** – Матеріали з історії середньовічного міста
- history.vn.ua** – Книги та підручники з історії України та всесвітньої історії
- www.cossackdom.com** – Історія українського козацтва
- www.prostir.museum** – Музейний простір України
- www.president.gov.ua** – Офіційне інтернет представництво Президента України
- www.rada.gov.ua** – Верховна Рада України
- www.kmu.gov.ua** – Кабінет Міністрів України
- www.ombudsman.kiev.ua** – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
- www.nbu.gov.ua** – Національна парламентська бібліотека України ім. В.І.Вернадського
- www.pravo.biz.ua** – Електронна бібліотека з правознавства
- www.kphg.org** – Харківська правозахисна група
- www.helsinki.org.ua** – Українська Гельсінська спілка з прав людини
- http://history.franko.lviv.ua/dovidnyk.htm** – Історичний термінологічний довідник (Львівським національним університетом ім. І.Франка)
- www.history.org.ua** – історії Національної Академії наук України
- www.nbu.gov.ua** – Національна бібліотека України ім. І.І.Вернадського

www.memory.gov.ua – Український інститут національної пам'яті
www.livius.org – Сайт, присвячений історії Стародавнього світу (англомовний)
www.ancient-china.net – Історія Стародавнього Китаю (англомовний сайт)
www.7wonders.synnegoria.com – Сім чудес світу
www.historic.ru – «Познаємо людину через її історію» (енциклопедії, довідники, історичні мапи)
www.vivl.ru – Всесвітня історія в особах
www.ostu.ru/personal/nikolaev – Історичні мапи
www.history.rin.ru – Історична інформація, мапи, цікаві факти
www.his.1september.ru/urok – Я йду на урок історії (методичні розробки та рекомендації з викладання суспільних дисциплін)
www.tgorod.ru – Матеріали з історії середньовічного міста
www.britannica.com – Он-лайн енциклопедія «Британіка»
www.uk.wikipedia.org – Україномовна версія он-лайн енциклопедія «Вікіпедія»
history.vn.ua – Книги та підручники з історії України та всесвітньої історії
www.prostir.museum – Музейний простір України
www.louvre.historic.ru – Російськомовний переклад офіційного сайту музею Лувр (Франція, Париж)
www.http://www.thehistorynet.com – Інформація з всесвітньої історії (англомовний сайт)
www.nsta.org – NSTA (Британське наукове співтовариство вчителів)
<http://www.doba.lviv.ua> – Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова доба»
<http://litopys.narod.ru/> – сайт з історії Київської Русі та України. Містить літописи, історичні мапи, примірники давньоукраїнської та сучасної української літератури
<http://www.ukrhistory.narod.ru/> – українська історична електронна бібліотека
<http://www.heritage.com.ua/> – сторінка історії, присвячена пам'яткам української спадщини (дослідження, публіцистика, геральдика та ін.)
<http://www.history.com.ua/> – викладання історії в школах України, Питання до іспитів, корисні посилання (історія України та Всесвітня історія в Інтернеті, каталог навчальних закладів)
<http://pidruchniki.com/istoriya> – навчальні матеріали онлайн
http://ukrclass.info/ukr/electronic_library/122_95 – електронна бібліотека
<http://ukraine.ck.ua/> – сайт «Україніка»
<http://incognita.day.kiev.ua/101-prychyna-liubyty-ukrainu> – 101 причина любити Україну
<http://avr.org.ua/> – електронний архів визвольного руху
<http://www.ukrcenter.com/> Український центр (фотогалерея-історія) –
<http://izbornyk.org.ua/> – Ізборник. Історія України
<http://ukrstor.com/> – історія національного руху в Україні 1800-1920 рр.

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLWEafJlvXzDfWQ-XrlU0JCv5ognrbDiwq> – листи з фронту

https://www.youtube.com/playlist?list=PLoZE7FiUPyjSoY_nFgiSAW54JqxHaEf4k – історія України

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL0E210D668D637232> – історія України-2

<http://www.arthistory.ru/index.htm> – історія образотворчого мистецтва

http://www.vatican.va/various/basiliche/san_giovanni/vr_tour/index-en.html – віртуальна екскурсія Ватиканом

<http://chornobylmuseum.kiev.ua> – національний музей “Чорнобиль”

<http://www.3dmaps.com.ua/ua/place/palaci-ta-galereyi/palac-potockih.html> – палац Потоцьких

<http://incognita.day.kiev.ua/museums/trypillia/> – Історико-археологічний музей Трипілля

<http://www.gulag-museum.org.ua/> – віртуальний музей ГУЛАГу

<http://www.genealogy.zp.ua/> – генеалогія в Україні

<http://geacron.com/home-en/?&sid=GeaCron472516> – подорож у минуле. Як змінювалась карта світу з роками.

<http://www.iatp.org.ua> – український сервер громадянської освіти.

<http://www.gurt.org.ua/> – інформація від Центру розвитку громадських організацій «Гурт».

<http://www.polit.com.ua/> – інформаційний сервер «Політична Україна». Головним завданням цього серверу є подання інформації, пов'язаної з політичним життям в Україні та формування каталогу політичних ресурсів. Сервер складається з двох частин – інформаційної та довідкової.

<http://www.cdd.kiev.ua/> – сторінка в Інтернеті «Влада і суспільство: партнерство в законотворчості». На сторінці подано аналітичні матеріали щодо моніторингу та експертизи проектів рішень владних структур. Сторінка дозволяє приєднатися до обговорення законопроектів, висловити своє ставлення до них, запропонувати конкретні поправки та пропозиції.

<http://www.ukrcivnet.iatp.ua/> – сторінка «Політична наука та громадянська освіта в Україні» Інституту громадянської освіти Національного університету «Киево-Могилянська Академія», яка містить корисну інформацію про дослідницькі проекти, методичні поради, літературу, посилання на Інтернет-ресурси з громадянської освіти, інформацію про семінари, конференції та інше.

<http://www.rada.gov.ua> – сторінка Верховної Ради України, яка містить законодавство України та дозволяє здійснювати швидкий пошук необхідних документів.

<http://www.civnet.org> – Досить повний ресурс навчальних матеріалів з громадянської освіти, опублікованих CIVITAS International, міжнародною НУО, метою якої є сприяння громадянській освіті та розвитку громадянського суспільства. Описує нові розробки з

громадянської освіти, пропонує дискусійний форум, а також бібліотеку навчальних матеріалів з громадянської освіти та навчальні курси.

<http://www.politea.net> – Politea використовується для організації контактів між організаціями, що сприяють політичній участі, освітянами та громадянами. Містить інформацію про організації, інституції та громадянські рухи по всьому світу, новітні розробки в галузі громадянської освіти.

<http://www.doba.lviv.ua> – Сторінка всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін. Містить науково-методичні розробки та посібники з громадянської освіти, інформацію про центр громадянської освіти «Доба», програми міжнародних обмінів та мереж з громадянської освіти та історії. На сайті розміщено також анонси щодо проведення семінарів та конференцій з громадянської освіти та матеріали з конференцій, що проходили в Україні.

<http://www.westukr.iatp.org.ua> – сайт «Інтерактивні технології у громадянській освіті» – західноукраїнський ресурсний інтернет-портал дистанційної освіти з суспільно-гуманітарних наук.

<http://www.westukr.iatp.org.ua/link.html> – велика колекція посилань на Інтернет-джерела з громадянської освіти в Україні, Росії та Білорусії.

ДОДАТКИ

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії та філософії
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

з виробничої (педагогічної) практики
магістранта _____ курсу НН інституту історії та філософії

(П.І.П. магістранта)

(місце проходження практики)

Відповідальний методист:

Підпис та оцінка

ЗВІТ ІЗ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Магістранта-практиканта _____

Курс __, група _____ НН інституту історії та філософії

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.

Макаренка

Школа/Коледж, училище № _____

Методист з історії _____

Методист від кафедри педагогіки _____

Методист від кафедри психології _____

1. Кількісні результати виробничої педагогічної практики:

а) кількість відвіданих уроків/занять учителів; б) кількість відвіданих уроків/занять практикантів; в) кількість проведених уроків/занять; г) кількість проведених виховних заходів; д) кількість проведених позакласних заходів з історії; е) кількість відвіданих виховних заходів; ж) кількість відвіданих позакласних заходів з історії.

2. Характеристика ходу початкового етапу виробничої педагогічної практики: (участь у настановній конференції та груповій бесіді з методистом; знайомство з керівництвом навчального закладу та вчителями/викладачами; ознайомлення з планом роботи вчителя/викладача історії; знайомство з учнями).

3. Аналіз проведеної навчально-виховної роботи з історії: (складання тематичного плану на період педагогічної практики; відвідування уроків учителів історії, загальна коротка характеристика уроків/занять; проведення уроків/занять в закріплених групах та під час замінів, виготовлення наочних посібників та інших допоміжних матеріалів та їх, загальна коротка характеристика).

4. Аналіз проведеної позакласної роботи з історії:

(загальна коротка характеристика відвіданих позакласних заходів з історії, проведених учителями та магістрантами-практикантами; опис підготовки до проведення позакласного заходу тему "_____"; самоаналіз проведеного заходу).

5. Аналіз проведеної виховної роботи з учнями:

(результати ознайомлення із системою роботи класного керівника й вивченні учнів класу; хід виконання функцій та обов'язків класного керівника, опис прийомів щодо реалізації виховної спрямованості уроків; загальна коротка характеристика відвіданих виховних заходів; опис підготовки до проведення виховних заходів за темами « _____ »; самоаналіз проведених заходів).

6. Аналіз проведеної науково-дослідної роботи:

(тема науково-дослідної роботи; вивчена література за темою; опис проведених спостережень/експериментів за темою дослідження; назва виступу на методичному семінарі, аналіз ходу семінару; теми відвіданих

семінарів, характеристика теоретичної підготовленості та практичних результатів семінарів).

7. Звіт про проведену профорієнтаційну роботу магістранта-практиканта (*у якій формі проводилася профорієнтаційна робота, в яких класах і т.д.*).

8. Загальна особистісна характеристика педагогічної практики (оцінка результативності практики в аспекті формування професійних умінь мотивації, зауваження та побажання щодо організації практики).

Дата

Підпис магістранта-практиканта

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ

виробничої (педагогічної) практики магістранта (денної форми навчання)

(П.І.П. повністю)

НН інституту історії та філософії, спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
(який проходив практику в

(вказати повну назву закладу та його адресу, телефон)

у _____ класі, в період з _____ по _____

№ п/п	Показники оцінювання	Відповідальна особа	Макс. балів до:	Набрані бали	Підпис
1.	Навчальна та позакласна робота з історії в школі	Вчитель історії	15		
2.		Методист з історії	15		
3.	Навчальна робота з громадянської освіти в школі	Вчитель історії	15		
4.		Методист з історії	15		
5.	Педагогічна робота в школі	Методист з педагогіки	10		
6.		Класний керівник	5		
7.	Психологічна робота в школі	Методист з психології	10		
8.	Профорієнтаційна робота в школі	Методист з історії	10		
9.	Участь у настановній та підсумковій конференції, оформлення звітної документації	Відповідальний методист	5		
10.	Підсумкова оцінка за педагогічну практику	Відповідальний методист	100		

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ

виробничої (педагогічної) практики магістранта (заочної форми навчання)

(П.І.П. повністю)

НН інституту історії та філософії, спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
(який проходив практику в

_____ ,
(вказати повну назву закладу та його адресу, телефон)

у _____ класі, в період з _____ по _____ .

№ п/п	Показники оцінювання	Відповідальна особа	Макс. балів до:	Набрані бали	Підпис
1.	Навчальна робота з історії в школі	Вчитель історії	15		
2.		Методист з історії	15		
3.	Навчальна робота з громадянської освіти в школі	Вчитель історії	15		
4.		Методист з історії	15		
5.	Позакласна робота в школі	Класний керівник	10		
6.		Методист з історії	10		
8	Профорієнтаційна робота в школі	Методист з історії	10		
9.	Участь у настановній та підсумковій конференції, оформлення звітної документації	Відповідальний методист	10		
10.	Підсумкова оцінка за педагогічну практику	Відповідальний методист	100		

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТУ УРОКУ З ІСТОРІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Викладач кафедри _____

_____ (підпис)

_____ (дата)

КОНСПЕКТ УРОКУ

з історії України (всесвітньої історії), розроблений студентом _____ курсу
_____ факультету _____ (П.І. по Б.)
для проведення в _____ класі _____ школи.

ТЕМА уроку: _____

МЕТА уроку:
освітня: _____

виховна: _____

розвиваюча: _____

Методи і прийоми роботи: _____

Тип уроку: _____

Обладнання: _____

Література: _____

Хід уроку:

1. Організація класу.

УРОК ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ.

1. Актуалізація.

2. Мотивація.

3. Тема, мета, завдання.

4. Первинне сприйняття і усвідомлення.

5. Осмислення.

6. Узагальнення і систематизація.

7. Підсумки.

8. Домашнє завдання.

УРОК ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ

1. Актуалізація.

2. Мотивація.

3. Тема, мета, завдання.

4. Введення прийому.

5. Відпрацювання прийому у знайомій ситуації:

а) в колективній роботі;

б) в самостійній роботі;

6. Відпрацювання прийому у зміненій ситуації.

7. Відпрацювання прийому у новій ситуації.

8. Перевірка та оцінка роботи.

9. Домашнє завдання.

УРОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ, НАВИЧОК І ВМІНЬ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Засвоєння нових знань, умінь.
5. Формування елементарних навичок і вмінь, застосування їх у стандартних умовах.
6. Творче застосування в умовах, які постійно змінюються.
7. Підсумки.
8. Домашнє завдання.

УРОК УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЇ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Узагальнення окремих фактів, явищ, подій.
5. Повторення і узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань.
6. Повторення і систематизація основних теоретичних положень.
7. Підсумки.
8. Домашнє завдання.

УРОК КОНТРОЛЮ І КОРЕКЦІЇ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Перевірка знань і вмінь.
5. Перевірка глибини осмислення і ступені узагальнення знань.
6. Застосування знань в старих умовах.
7. Застосування знань в нових умовах.
8. Перевірка виконання завдань.
9. Підсумки.
10. Домашнє завдання.

КОМБІНОВАНИЙ УРОК (приклад)

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Вивчення нового матеріалу, його сприйняття, усвідомлення і осмислення.
5. Первинне застосування нових знань.
6. Засвоєння вмінь і навичок в готовому вигляді.
7. Засвоєння вмінь і навичок в нестандартних умовах.
8. Самостійна робота і її перевірка.
9. Підсумки.
10. Домашнє завдання.

СХЕМИ АНАЛІЗУ УРОКУ ОРІЄНТОВНА СХЕМА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ УРОКУ ІСТОРІЇ

1. Планування навчально-виховних цілей на основі програм та їхньої конкретизації за результатами консилиуму:

- освітні завдання уроку;
- виховні завдання;
- завдання розвитку інтелекту, волі, емоцій, інтересів;
- взаємозв'язок дидактичних, виховних цілей розвитку на різних етапах навчання.

2. Оцінювання оптимізації змісту. Виділення основного, суттєвого. Виділення об'єкта міцного засвоєння. Повноцінність змісту уроку на різних етапах.

3. Вибір та застосування різних джерел повідомлення учнями нових знань.

4. Оптимальне поєднання різних методів навчання під час уроку. Обґрунтованість вибору.

5. Використання різних прийомів роботи.

6. Виховання інтересу до навчання.

7. Культура роботи вчителя та учнів.

8. Контроль за засвоєнням знань, умінь, навичок (форми контролю, відповідність оцінювання рівня знань).

9. Характер домашнього завдання, його диференційованість.

10. Оцінювання самоаналізу та самоконтролю навчальної діяльності.

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ З ІСТОРІЇ

1. Науковий рівень уроку. Відповідність його змісту сучасному розвитку науки, програмі, підручнику; доцільність доповнення вчителя, зв'язок із життям.

2. Здійснення педагогічного задуму уроку. Мета, завдання і тип уроку, його місце в системі навчання. Широта педагогічного задуму (знання, виховання, розвиток). Структура уроку та її відповідність задуму (актуалізація і корекція опорних знань учнів, мотивація навчальної діяльності, усвідомлення і осмислення матеріалу). Джерела, на основі яких вивчається подія. Дидактичне обладнання і його реалізація. Уміння вчителя групувати навчальний матеріал навколо основного, провідних положень. Ідея опори. Створення системи знань, використання міжкурсових і міжпредметних зв'язків.

Педагогіка співробітництва. Пізнавальна діяльність учнів на уроці і керівництво нею (висока, середня, низька). Використання різноманітних видів самостійної роботи учнів, індивідуалізація навчання.

Створення емоційної, творчої атмосфери на уроці. Ступінь інтересу. Узагальнення знань. Домашнє завдання (інструктаж, перевантаження, час).

Мова вчителя (темп, правильність, виразність, гучність). Помилки щодо змісту і методики проведення уроку. Результативність уроку (досягнення освітньої, виховної і розвиваючої мети).

3. Загальні висновки про урок. Рівень уроку (високий, середній, низький). Пропозиції.

ОРІЄНТОВНІ СХЕМИ АНАЛІЗУ УРОКІВ ІСТОРІЇ ВІДПОВІДНО ДО ПОСТАВЛЕНОЇ МЕТИ

I. Мета: планування навчально-виховних завдань уроку та оцінювання їхньої оптимальності

1. Повнота, комплексність, різноманітність завдань уроку.
2. Урахування особливостей учнів класу під час планування задач.
3. Навчальні, виховні, розвиваючі завдання.
4. Наявність диференційованих завдань.
5. Правильність виділення серед системи завдань основних, найбільш суттєвих за цих умов.

II. Мета: оцінювання оптимальності змісту уроку

1. Відповідність змісту уроку вимогам програм.
2. Вибір найбільш раціональної логіки розкриття матеріалу.
3. Науковість, систематичність, доступність викладу матеріалу, повнота розкриття теми.
4. Виховна спрямованість уроку.
5. Трудова, політехнічна спрямованість уроку.
6. Оцінювання змісту матеріалу з точки зору його розвиваючого впливу (розвиток пізнавальних інтересів, емоцій, раціональних прийомів мислення, загальнонавчальних навичок та вмінь, волі, наполегливості).
7. Здійснення міжпредметних зв'язків.
8. Уміння вчителя виділяти у змісті матеріалу основні ідеї та думки, концентрувати увагу на провідних принципах, фактах, законах.
9. Помилки під час підбору змісту уроку.

III. Мета: оцінювання оптимальності вибору методів, прийомів та засобів навчання

1. Відповідність методів загальній спрямованості навчання, дидактичній меті, змісту матеріалу, віку учнів, специфіці предмета.
2. Методи вивчення нового матеріалу.
3. Методи формування вмінь та навичок.
4. Методи стимулювання та мотивації.
5. Методи контролю та самоконтролю.
6. Оптимальність поєднання різних методів, обґрунтованість методів.
7. Використання наочних посібників, дидактичних матеріалів, технічних засобів.
8. Методика організації самостійних робіт.
9. Використання переваг кабінетної системи.

IV. Мета: перевірка, оцінювання знань, умінь, навичок

1. Місце контролю в системі уроку.
2. Методи контролю, доцільність їхнього застосування.
3. Методика перевірки домашніх завдань.
4. Розвиток в учнів навичок самоаналізу та самоконтролю (взаємна перевірка, рецензування, запитання тим, хто відповідає).
5. Кількість опитаних учнів.
6. Виховний бік перевірки.
7. Урахування індивідуальних особливостей під час перевірки.
8. Способи активізації учнів під час перевірки.
9. Кількість оцінок, їхня об'єктивність, аргументація.
10. Зміст та характер запитань, завдань (відтворюючі, проблемні, спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків та ін.).
11. Оцінювання рівня якості знань, умінь, навичок (повнота, усвідомленість, міцність, глибина, наявність системи у відповідях).

V. Мета: як формуються загальнонавчальні вміння та навички на уроці

1. Які завдання формування загальнонавчальних навичок були помічені?
2. Які види діяльності в зв'язку з цим були обрані і чому?
3. Які завдання і вправи пропонувалися для формування загальнонавчальних умінь та навичок?
4. Які методи роботи були обрані і чому?
5. Які загальнонавчальні вміння та навички формувалися і який рівень їхньої сформованості?
6. Які труднощі мали вчитель та учні під час розв'язання цих завдань?
7. Як здійснюються формування навичок, планування навчальної роботи (планування відповідей, творів, доведень)?
8. Як формується вміння виділяти основне в матеріалі (вчитель концентрує на ньому увагу, виділяє суттєві ознаки, записує основні думки, підкреслює їх інтонацією, аналізує логіку відповідей учнів)?

VI. Мета: вивчення способів активізації пізнавальної діяльності

1. Активізація пізнавальної діяльності на різних етапах уроку.
2. Прийоми активізації у разі застосування різних методів навчання.
3. Використання проблемного навчання, індивідуального та диференційованого підходів із метою активізації пізнавальної діяльності.
4. Види активності (зовнішня, пізнавальна).
5. Моменти найбільшої активності учнів, її причини.
6. Результативність активізації в якісному та кількісному відношеннях.

VII. Мета: вивчення характеру взаємовідносин учителя й учнів

1. Організація роботи учнів на різних етапах уроку.
2. Вміння вчителя володіти класом, активізувати діяльність учнів, організувати самостійну роботу.
3. Індивідуальний підхід до учнів.
4. Рівень педагогічних вимог до учнів, до їхніх відповідей, до розвитку мови та мислення.

5. Характер постановки запитань учням.
6. Реакції на помилки учнів.
7. Репліки під час оцінювання учнів, аргументація оцінок.
8. Характер і тон дисциплінарних зауважень.
9. Загальна емоційна та інтелектуальна атмосфера на уроці.
10. Дотримання норм педагогічної етики. Культура спілкування.
11. Стиль і темп роботи вчителя, їх вплив на діяльність учнів (енергійність, рішучість, млявість, байдужість та ін.).
12. Стимулювання успіхів учнів, арсенал стимулів.
13. Мовна взаємодія на уроці (культура мови, логічність, емоційність).

VIII. Мета: реалізація принципів навчання на уроці

1. Реалізація основних дидактичних принципів у змісті та методах навчання.
2. Реалізація принципів навчання на різних етапах уроку.
3. Показ реалізації одного з принципів навчання на уроці:
 - науковості;
 - наочності;
 - активності та самостійності;
 - відповідності навчання реальним можливостям учнів та вчителя;
 - усвідомленості.
4. Які засоби, методи та прийоми були використані для реалізації принципу усвідомленості:
 - чи була використана наочність;
 - чи враховувалися вікові та індивідуальні особливості;
 - які пізнавальні завдання розв'язувалися;
 - чи була організована самостійна пізнавальна робота;
 - чи перевірені розуміння домашнього завдання, ступінь осмислення нового матеріалу;
 - які прийоми використані для перевірки усвідомлення нового (доведення, порівняння, постановка проблемних питань).
5. Чи можна говорити про єдність та взаємозв'язок принципів навчання на уроці.

IX. Мета: організація пізнавальної діяльності на уроці

Організація сприйняття на уроці:

- підготовка до сприйняття;
- створення умов для успішного сприйняття матеріалу;
- види сприйняття (безпосереднє, опосередковане).
- які нові уявлення були сформовані, наскільки вони правильні, повні;
- управління сприйняттям з боку вчителя.

Формування понять на уроці:

- якими знаннями оперують всі учні класу;
- виділіть у структурі знань наукові факти, поняття, закони, теорії;
- як учитель формував нові поняття, теоретичні узагальнення, висновки (використовував аналіз, синтез, порівняння);
- який рівень сформованих понять;
- чи були наявними всі етапи формування понять.

Організація запам'ятовування:

- встановлення зв'язку нового з раніше вивченим;
- концентрація уваги на основному;
- організація повторення основних правил, законів, виведених на уроці, організація закріплення.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ

1. Загальна психологічна спрямованість уроку:

- мотивація діяльності вчителя й учнів на уроці (за обов'язком, за інтересом, за традицією спільної діяльності...);
- інтерес учителя й учня до уроку (до змісту, методів і форм).

2. Реалізація ідей розвиваючого навчання:

- як здійснювалась робота щодо формування активності, самостійності й творчості;
- які засоби використовував учитель для постійного переходу від навчання до самонавчання.

3. Організація пізнавальної діяльності на уроці:

- чи були установки на сприймання, запам'ятовування і роздуми (що сприйняти, що завчити, що обговорити);
- як учитель домагався цілісного й свідомого, осмисленого сприйняття навчального матеріалу (поставив мету, спрямував усвідомленість в одне русло, застосував цілісний підхід, наочність, образність тощо); як організував увагу (як спрямовував, як переключав, що робив під час відволікання, як домагався стійкості);
- як розвивав пам'ять дітей (які види діяльності організував, як націлював на запам'ятовування, збереження і відтворення, як добирав інформацію для запам'ятовування, скільки і як повторював, як перевіряв);
- як розвивав мислення учнів, використовуючи порівняння, зіставлення, аналіз, синтез, класифікацію, систематизацію, генералізацію;
- як працював із поняттями, аргументами;
- як розвивав творчу уяву.

4. Формування вмінь і навичок дітей:

- як формував загальнонавчальні вміння й навички;
- як вироблялися спеціальні вміння й навички;
- які практикував види вправ і як вони сприяли тренуванню умінь і навичок; яку роль відіграють інструкції, алгоритми, зразки під час формування вмінь і навичок;
- чи раціонально використав час для формування вмінь і навичок.

5. Розвиток емоційно-вольової сфери учнів:

- які емоції дітей переважають на уроці;
- які засоби корекції емоцій використав учитель на уроці;
- чи враховує педагог на уроці індивідуальні особливості й стан дитини
- що робить для активізації вольової сфери у дітей;
- чи помічає учнів з агресивним і депресивним станом.

6. Психологічна саморегуляція вчителя на уроці:

- яке творче самопочуття вчителя на уроці;
- який контакт з учнями;
- як реагує вчитель на аналіз уроку.

АНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ З ПОЗИЦІЙ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ

1. Мета (щодо оволодіння вміннями).
2. Структура (співвідношення частин).
3. Інструктування (орієнтовна основа дій).
4. Постановка мети.
5. Пояснення теоретичного блоку.
6. Перевірка готовності.
7. Практична робота.
8. Організація початку і кінця.
9. Диференційований та індивідуальний підходи.
10. Самостійність.
11. Поточний контроль і самоконтроль.
12. Робоче місце.
13. Підготовка результатів.
14. Аналіз результатів.
15. Ступінь виконання роботи.
16. Підсумковий контроль (аналіз роботи).
17. Дотримання нормативних умов.
18. Узагальнення, підбиття підсумків.

АНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ З ПОЗИЦІЙ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Розвивальна мета.

Методи і прийоми.

Проблемні, дослідницькі, творчі, діалогічні, колективні, ігрові.

Формування знань, умінь, навичок.

Поняття, змістове узагальнення, робота зони найближчого розвитку, від абстрактного до конкретного, укрупнення дидактичних одиниць, підвищений темп, орієнтовна основа дій.

Формування способів розумових дій.

Доцільна навчальна діяльність, узагальнення, класифікація, судження, висновки, аналіз, синтез, формування самоорганізаційних механізмів особистості, творчість, пізнавальна мотивація, вольова мотивація, самонавчання, самоствердження (Я-концепція), саморегуляція.

Принцип обліку індивідуальних особливостей.

Індивідуальний підхід.

Рівнева диференціація.

Інші якості особистості.

АНАЛІЗ ВИХОВНИХ АСПЕКТІВ УРОКУ ІСТОРІЇ

Світоглядний напрямок

Особистість учителя (приклад), оптимізм, стосунки з людьми, ставлення до речей, до довкілля.

Навчальна праця на уроці.

Робоче місце, планування, активність, самостійність, повага до істини, старанність.

Виховання дисципліни.

Виховання учнів, дотримання порядку, відповідальність, уміння слухати, вимоги на уроці, тактовність, аргументованість. Вимоги, які ґрунтуються на: довірі, успіхові, інтересах.

Особистий підхід на уроці.

Педагогічна любов, розуміння дітей, допомога дітей, оцінювання дітей.

СХЕМА АСПЕКТНОГО АНАЛІЗУ УРОКУ ІСТОРІЇ

Дата _____

Клас _____

Предмет _____

Тип уроку _____

Тип питання	Ключові слова
Знання	Назвіть..., якого року, де відбувалось.... яке граматичне явище
Розуміння	Завершіть фразу..., про що ви дізнались, чому..., поясніть взаємозв'язок, розкажіть своїми словами...
Застосування	Поясніть випадки використання цього часу, яке правило дає змогу пояснити явище, перевірте варіант, перевірте висновки...
Аналіз	Яка структура..., класифікуйте, що є наслідком..., порівняйте, проаналізуйте причини...
Синтез	Знайдіть правильний варіант, запропонуйте алгоритм..., які можливі пояснення, систематизуйте...
Оцінювання	Оцініть логіку..., опишіть перевагу, виділіть критерії, чи відповідає..., що ви думаєте про...

САМОАНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ

ПАМ'ЯТКА САМОАНАЛІЗУ УРОКУ ІСТОРІЇ СТУДЕНТОМ-ПРАКТИКАНТОМ

1. Що використали при підготовці до уроку (методичну, дидактичну літературу, наукові джерела, періодику...)?
2. Яку роль відводите даному уроку в системі уроків теми (як даний урок пов'язаний з попереднім і наступним)?
3. Як визначили мету і завдання уроку? Чим керувалися при цьому?
4. Виходячи з чого вибирали тип уроку і розробили його структуру?
5. Поясніть вибір методів і прийомів навчання. Чи виправдали вони себе, чи вдалося реалізувати поставлені завдання?
6. Як планували діяльність учнів на уроці? Які види діяльності для формування загально-навчальних і предметних умінь та навичок ви застосовували?
7. Які труднощі виникли у всього класу і в окремих учнів? Як учні їх подолали?
8. Які наочні посібники і ТЗН застосовували, в чому їх психолого-педагогічна цінність?
9. Які з поставлених завдань не вдалося реалізувати і, на ваш погляд, чому? Які вбачаєте шляхи усунення недоліків?
10. Оцініть проведений урок. Оцінку обґрунтуйте.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА САМОАНАЛІЗУ УРОКУ

1. Чи відповідає мій урок програмі?
2. Чи правильно мною були визначені і розв'язані на уроці навчальні, виховні і розвиваючі завдання?
3. Чи оптимально було визначено зміст уроку, чи відповідає він завданням?
4. Що було основним, найсуттєвішим на уроці? Чи зумів я акцентувати увагу учнів на його вивченні?
5. Чи вдало визначена структура уроку? Чи була організована на уроці робота із формування основних умінь, навичок, інтересів учнів? Як здійснювались внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки?
6. Які методи і засоби навчання були використані на уроці? Чи були вдалими вибір і поєднання?
7. Які форми навчання (масові, групові, індивідуальні) домінували на уроці? Чи були вдалими їх вибір і поєднання?
8. Чи об'єктивно і відповідно до норм оцінені мною знання учнів?
9. Чи правильно здійснювався на уроці інструктаж, визначалися обсяг і складність домашнього завдання? Чи було воно диференційованим?
10. Що було зайвим у моїй діяльності і в діях учнів?

ПОЗАКЛАСНИЙ ЗАХІД

СХЕМА

МЕТОДИЧНОЇ РОЗРОБКИ ПОЗАКЛАСНОГО ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

Титульна сторінка

«Затверджую:»

Керівник практики від кафедри педагогіки: _____

класний керівник: _____

«__» _____ 200__ року

Тема виховного заходу _____

Конспект виховного заходу, розроблений студентом _____ курсу

_____ ННІ історії та філософії

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові) для

проведення в ___ класі _____ школи

«__» _____ 200__ року

I. Загальна характеристика виховного заходу

1. Виховна, пізнавальна та розвивальна мета.
2. Форма проведення (класна година, диспут, колективна творча справа, екскурсія тощо).
3. Місце проведення заходу і його тривалість.
4. Обладнання.
5. Використана література, методичні розробки тощо.

II. Зміст виховного заходу (загальний варіант)

1. Вступна частина: вступне слово учителя, організація заходу, актуалізація теми заходу.
2. Основна частина: викладення інформаційного матеріалу, обговорення дискусійних питань, розв'язання поставлених практичних завдань, реалізація підготовленого сценарію.
3. Заклучна частина: підведення підсумків, рекомендації і пропозиції учням.

III. Опис виховного заходу, що проводиться у формі колективної творчої справи (далі КТС)

1. Попередня робота вихователя: доведення мети і завдань КТС до учнів, зацікавлення їх творчою роботою.
2. Колективне планування КТС, робота у мікроколективах, розподіл обов'язків.
3. Колективна підготовка справи: робота з мікроколективами, консультації, репетиції фрагментів (при потребі), підбір ведучого (ведучих), стимулювання спільної роботи.
4. Сценарій проведення колективної творчої справи: письмовий та усний аналіз.
5. Виконання прийнятих рішень, реалізація пропозицій, зроблених у процесі обговорення.

ЗРАЗОК ХАРАКТЕРИСТИКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

Основні реквізити характеристики

1. Назва документа й прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, освіта того, кому видається характеристика.
2. Текст, де зазначено:
 - період практики;
 - рівень теоретичної підготовки студента;
 - обсяги та якість виконаних завдань практики та індивідуального плану студента;
 - рівень організації праці;
 - дисциплінованість і добросовісність у ставленні до роботи студента практиканта, індивідуальні якості студента, які він проявив під час практики;
 - його ініціативність і творчість.
3. Оцінка за практику.
4. Дата складання.
5. Підписи відповідальних осіб (директора, учителя історії, класного керівника й гербова печатка організації, яка видала характеристику).

ХАРАКТЕРИСТИКА

Штамп

студента-практиканта 6 курсу НН інституту історії та філософії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (спеціальність історія)

П.І.Б., який проходив педагогічну практику в Сумській загальноосвітній школі №15 у період з 30.01 – 11.03.2019 року.

За період проходження практики студент зарекомендував себе ініціативним, наполегливим, працелюбним, здібним організатором учнівського колективу. Намагався досягти належного рівня професіоналізму, педагогічної майстерності, загальної культури й творчості.

П.І.Б. ознайомився з роботою школи, плануванням навчально-виховної роботи, документацією, внутрішнім розпорядком закладу. Студент має ґрунтовну теоретичну і методичну підготовку. За час проходження практики показав ґрунтовні знання з теорії та методики викладання історії, володіння вимогами шкільних програм.

Ним було проведено 10 уроків: з історії України – в 11-Б класі. Усі уроки були заздалегідь сплановані, продумані, обговорені з учителем. Процес проведення уроків допоміг виявити практичні вміння та навички студента.

П.І.Б. вміє спланувати роботу на всіх етапах уроку із застосуванням різних форм та методів викладання матеріалу. Готує відповідно до теми

роздатковий, дидактичний матеріал. При проведенні уроків труднощів не виникало.

За період проходження практики студентом проведені різні за формою уроки, де значна увага приділялась активізації розумової діяльності учнів. Уроки були проведені на належному рівні з дотриманням їх структури. На всіх уроках був чітко розподілений час.

Студентом систематично проводилась виховна робота, як на уроках, так і в позаурочний час. На належному рівні підготував і провів підсумковий виховний захід на тему: « _____ ». Досить швидко студент порозумівся з учнями класу.

З колективом вчителів у П.І.Б. склались ділові, доброзичливі стосунки.

Він охоче виконував доручення адміністрації школи, проводив індивідуально-виховну роботу з учнями, брав участь у всіх позакласних заходах школи.

Студент-практикант П.І.Б заслуговує на оцінку _____

Директор	_____	ПІБ	_____
Вчитель історії	_____	ПІБ	_____
Класний керівник	_____	ПІБ	_____

Печатка

КАРТКА ОЦІНЮВАННЯ ПРОВЕДЕНОГО УРОКУ

Мета: _____

Тема: _____

Тип уроку: _____

Клас: _____

Вчитель: _____

№	Критерії оцінювання	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
1	Уміння чітко і ясно визначати мету і завдання уроку				
2	Наявність чіткого плану				
3	Реалізація намічених мети і завдань під час навчального процесу				
4	Добір змісту розкриття теми, теоретичний рівень викладання матеріалу				
5	Використання наочності, ТЗН, дидактичних матеріалів				
6	Обґрунтованість вибору методів				
7	Диференційований підхід до учнів				
8	Формування умінь самостійної роботи				
9	Облік і контроль знань				
10	Якість самоаналізу результатів				

Висновки: _____

Пропозиції: _____

ОРІЄНТОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

1. Семінарські заняття у викладанні історії у старшій школі.
2. Особливості викладання курсу всесвітньої історії у старших класах.
3. Створення проблемних ситуацій на уроках історії в X-XI класах.
4. Зміст, форми і методи проведення факультативних занять з історії.
5. Використання лекції при викладанні історії.
6. Завдання творчого характеру на уроках з історії у старших класах.
7. Тематичне оцінювання знань учнів з історії в X-XI класах.
8. Методика проведення практичних занять з учнями X-XI класів.
9. Особливості викладання історії України у старших класах.
10. Методика роботи з обдарованими дітьми.
11. Творчо-пошуковий метод у викладанні історії.
12. Засоби формування предметних вмінь у викладанні історії.
13. Евристична бесіда у викладанні історії.
14. Формування історичного мислення на уроках історії в старших класах.